

Sociální komunikace se sluchově postiženými dětmi

Lenka Věchetová

Bakalářská práce
2013

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ BRNO

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Institut mezioborových studií Brno
akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Lenka VĚCHETOVÁ**
Osobní číslo: **H118344**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Sociální komunikace se sluchově postiženými dětmi**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v materiálu IMS "Metodika psaní odborného textu a výzkum v sociálních vědách" (IMS 2009). Případně podle dalších materiálů, z nichž některé jsou obsaženy v literatuře připojené k tomuto studijnímu textu. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenského výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce.

S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na obecnou komunikaci a její specifika,
- na integraci jedince do společnosti,
- na specifika školy a internátu,
- na výchovu a vzdělávání dětí se sluchovým postižením.

Součástí práce bude drobný sociologický výzkum zaměřený na výsledek komunikace (úroveň, pomoc v komunikaci) u absolventů školy.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Dinkmeyer, D. Gery, D. McKay. Efektivní výchova krok za krokem. Praha:Portál, 1996.

Fischer, S. Škoda, J. Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním. Praha:Triton, 2008.

Karnsová, M. Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem. Praha:Portál, 1995.

Krahulcová-Žatková, B. Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených dětí. Praha:Karolinum, 1996.

Lang, G. Berberichová, Ch. Každé dítě potřebuje speciální přístup. Praha:Portál, 1998.

Matějček, Z. Po dobrém, nebo po zlém?. Praha:Portál, 1995.

Motsching, R. Nikl, L. Komunikace zaměřená na člověka: rozumět sobě i druhým.

Praha:Grada, 2011.

Poul, J. Dítě s vadou sluchu-jeho včasná výchova v rodině. Praha:Gong-Press, 1992.

Roučková, J. Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením. Praha:Portál, 2006.

Svatoš, T. Kapitoly se sociální a pedagogické komunikace. Hradec Králové:Gaudeamus, 2002.

Šedivá, Z. Rozvíjení sociálních dovedností sluchově postižených. Praha:Septima, 1997.

Vybíral, Z. Psychologie komunikace. Praha:Portál, 2005.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. František Sýkora

Katedra sociální pedagogiky

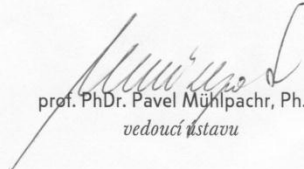
Datum zadání bakalářské práce:

16. března 2012

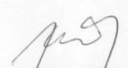
Termín odevzdání bakalářské práce:

30. dubna 2013

V Brně dne 16. března 2012

prof. PhDr. Pavel Múhlpachr, Ph.D.
vedoucí ústavu

PhDr. Miloslav Jůzl, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo –bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Lenka Věchetová

Jméno, příjmení studenta

V Brně 25. 3. 2013

Lenka Věchetová

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu, k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji panu Mgr. Františku Sýkorovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěla poděkovat rodině a přátelům za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytli při vypracování mé bakalářské práce, čehož si nesmírně vážím.

Lenka Věchetová

ABSTRAKT

Bakalářská práce pojednává o sociální komunikaci se sluchově postiženými dětmi.

Teoretická část je členěna do čtyř kapitol.

První kapitola je věnovaná obecné komunikaci, vymezení základních pojmů, rozdělení sluchových vad.

Druhá kapitola se zabývá integrací jedince do společnosti, metodami a druhy integrace, představuje činnost Speciálně pedagogického centra.

Třetí kapitola pojednává o specifikaci školy a internátu, přiblížila jsem činnost těchto středisek, představila celoroční a celoškolní tematický projekt „Figurky“.

Čtvrtá kapitola se věnuje výchově a vzdělávání sluchově postižených jedinců.

Pátá kapitola je částí empirickou. Je zde použita metoda kvalitativního výzkumu, rozhovoru, který zjišťuje úroveň komunikačních schopností dětí se sluchovým postižením.

KLÍČOVÁ SLOVA

Sluchové postižení, surdopedie, komunikace, integrace, kompenzační pomůcky, výchova, vzdělávání, internát.

ABSTRAKT

This work deals with social communication with hearing-impaired children. The theoretical section is divided into four parts.

The first part concerns with the general communication, specification of basic terms and division the hearing impairments

The second part deals with the integration of the individual into society, the methods and types of integration, with the activities of Special education center.

The third part discusses the specification of a Boarding school . There are described the activities of these centers and there are also introduced the annual and the school-wide thematic project „The Figures“.

The fourth part is aimed at the education of hearing-impaired individuals.

And the last part is empirical. There is used a qualitative research method

- an interview that discovers the level of communication skills of children with hearing impairments.

KEYWORDS

hearing impairment, surdopedie, communication, integration, education, compensatory aids, boarding school.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 OBECNÁ KOMUNIKACE A JEJÍ SPECIFIKA SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH.....	12
1.1 VERBÁLNÍ KOMUNIKACE	12
1.2 NEVERBÁLNÍ KOMUNIKACE.....	14
1.2.1 Komunikační systém Makaton.....	16
1.2.2 Komunikační systém s obrázkovými komunikačními symboly - PIKTOGRAMY	16
1.3 PŘÍČINA A ROZDĚLENÍ SLUCHOVÝCH VAD	18
1.3.1 Rozdělení sluchových vad.....	18
1.4 KOMUNIKAČNÍ A KOMPENZAČNÍ POMŮCKY	20
2 INTEGRACE OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM DO SPOLEČNOSTI.....	24
2.1 METODY A DRUHY INTEGRACE.....	25
2.2 SPECIÁLNĚ PEDAGOGICKÁ CENTRA	27
3 SPECIFIKA ŠKOLY A INTERNÁTU	30
3.1 ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO INTERNÁT.....	30
3.2 CELOROČNÍ A CELOŠKOLNÍ TEMATICKÝ PROJEKT „ FIGURKY “	33
3.3 HISTORIE A VOLBA DENÍKU	36
4 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM.....	39
4.1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ	39
4.2 CHARAKTERISTIKA OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM	42
4.3 PRAVIDLA SPRÁVNÉ KOMUNIKACE A POMOCI.....	45
4.3.1 Pravidla a podmínky pro správnou komunikaci.....	49
II PRAKTICKÁ ČÁST	51
5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ.....	52
5.1 CÍL A METODIKA PRÁCE	52
5.2 PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ	52
5.3 VYHODNOCENÍ.....	53
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	60
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	62
SEZNAM OBRÁZKŮ	63
SEZNAM TABULEK.....	64
SEZNAM PŘÍLOH.....	65

ÚVOD

Člověk je tvor společenský a komunikace je důležitou součástí společenského života.

Komunikujeme s rodinou, přáteli, spolupracovníky a dalšími lidmi. Pro malé dítě jsou rodiče nejbližšími lidmi, se kterými komunikujeme. Pokud se slyšícím rodičům narodí neslyšící dítě, vzniká tu problém, jak spolu komunikovat. Neslyšící dítě nemůže vnímat mluvený jazyk, jazyk, který může vnímat je znakový jazyk.

Narození dítěte s postižením je jednou z nejtěžších životních situací, která může rodinu postihnout. Je to zkouška, na kterou není nikdo připraven. Rodiče nechápou, proč právě jejich dítě je jiné, na povrch vychází různé otázky ohledně zvládnutí výchovy, zda budou umět s takto postiženým dítětem pracovat. Zde se nachází prostor pro práci zkušeného sociálního pedagoga, který si získá důvěru dítěte i rodičů, budou první překážky, které se zdají vždy nejtěžší, s úspěchem překonány.

Sluch je pro člověka jedním z nejdůležitějších smyslů. Sluchové postižení představuje tu nejtěžší bariéru v komunikaci a následně se odráží do celého vývoje osobnosti. Mluva a sluch jsou při lidské komunikaci nejobvyklejšími nástroji.

U sluchově postiženého dítěte se pochopitelně nejvíce zaměřujeme na vybudování fungující komunikace. U sluchově postižených se využívají různé náhradní formy komunikace, které bych Vám chtěla blíže představit v mé bakalářské práci.

Cílem mé bakalářské práce je přiblížit komunikaci se sluchově postiženými dětmi, charakterizovat základní pojmy a představit komunikační pomůcky pro sluchově postižené jedince. Zároveň formou rozhovoru zjistit úroveň komunikace u těchto dětí a zvládnutí základních životních situací.

K výběru tématu mé bakalářské práce přispělo především to, že je mi profesně blízké.

Pracuji jako vychovatelka na internátě se sluchově postiženými dětmi v Ivančicích a vím z osobní zkušenosti, jak těžká je komunikace s takto handicapovanými dětmi.

Podle mého názoru si tato „menšina“ zaslouží více pozornosti široké veřejnosti, protože si jen málokdo z nás dovede představit, jaké to je, žít s nějakým handicapem.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OBECNÁ KOMUNIKACE A JEJÍ SPECIFIKA SLUCHOVĚ POSTIŽENÝCH

Slovo komunikace je latinského původu. V latině „communicatio“ znamená spojování či sdělování. Komunikace používá výrazových prostředků, které mohou být buď slovní (slovo mluvené či psané) nebo neslovní (posunky přirozené či umělé, gesta).

Komunikace je obecně lidská schopnost užívat těchto výrazových prostředků k udržování a pěstování mezilidských vztahů. Komunikace se uskutečňuje pomocí sdělovacího procesu, kterým člověk vůči ostatním lidem projevuje své city, svou vůli, své myšlenky.¹

1.1 Verbální komunikace

Verbální komunikace znamená komunikaci prostřednictvím jazyka a řeči. Verbální komunikace charakterizuje člověka vůči jiným, společensky žijícím živočichům. Na rozdíl od neverbální komunikace, která je bezprostředně vázána na situaci a může být široce srozumitelná, vyznačuje se verbální komunikace hlavně těmito rysy:

- *Užívá artikulovanou řeč, tvořenou hláskami, slovy a větami*
- *Je vázána na určitý jazyk*
- *Jeho slova jsou symboly s více méně stálým a určitým významem, který není zcela závislý na souvislosti a situaci*
- *Proto může vyjadřovat i témata a obsahy nepřítomné, například minulé, vzdálené, budoucí*
- *Případně i neskutečné a fantazijní, například v literatuře nebo mýtu²*

Největším specifikem osob se sluchovým postižením je komunikace. Komunikace ve společnosti slyšících lidí se odehrává hlavně vzniklou formou. Mluvené řeč není plnohodnotným prostředkem komunikace. Lidé se sluchovým postižením však takto mluvenou řeč vnímat buď nemohou, nebo mohou s určitým omezením.

Některé technické pomůcky mohou pomoci k vnímání mluvené řeči. Obecně nedoslýchaví lidé mají více možností a podpory vnímání mluvené řeči.

---

¹ KUBOVÁ, L. *Alternativní komunikace*. Praha: Tech-Market, 1996, str. 7

² SOKOL, J. *Filosofická antropologie: Člověk jako osoba*. Praha: Portál, 2002, str. 222

Lidé neslyšící často volí raději formu komunikace, která není závislá na zvuku, a to znakový jazyk. Výběr komunikační formy je zcela individuální. Zda bude jedinec používat mluvenou řeč, nebo znakový jazyk závisí na několika faktorech, k nejdůležitějším z nich patří stupeň sluchové vady, individuální předpoklady jedince a také rodinné prostředí, jeho postoj ke znakovému jazyku.³

U těžce sluchově postižených dětí zjišťujeme obvykle omezený, přerušovaný a opožděný vývoj řeči. Charakteristika vývoje řeči se odvíjí od:

- Stupně sluchového postižení
- Přítomnosti nebo absence dalšího postižení
- Věku a dosažení stadia vývoje řeči, kdy sluchové postižení vzniklo
- Sociálních faktorů stimulačního rodinného prostředí z hlediska úspěšné nebo neúspěšné obousměrné komunikace
- Časné diagnostiky a časného startu speciální rehabilitační péče, ovlivněné rodinnou výchovou⁴

Slyšící lidé se naučí český jazyk spontánně, slyší kolem sebe lidi mluvit, slyší ho z rádia či televize. Pokud však člověk neslyší, musí se český jazyk naučit jiným způsobem. Tato komplikace vnímání českého jazyka způsobuje preferenci jiné komunikace, preferenci jazyka, který je vnímán očima (vizuálně motorický) – znakový jazyk. Český jazyk je teď i pro uživatele znakového jazyka cizí a je třeba, aby se jej učili vhodným způsobem (ne mluvením).

„Jazyk a řeč má nesmírný vliv na vývoj našeho myšlení, zejména v období, kdy probíhá jejich osvojování (dítě se učí rozumět okolnímu světu a také svému vnitřnímu světu, s rostoucí schopností dítěte používat jazyk roste i jeho schopnost usuzovat a rozvíjí se abstraktní myšlení). Pokud dítě nemá možnost osvojit si jazyk ve svém raném dětství, má to ničivé důsledky pro jeho vývoj po celý jeho život, což se nejvíce projeví v dospělosti, kdy takový jedinec není schopen fungovat plně a samostatně v lidské společnosti a velmi tím trpí.“⁵

---

³ LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno:PAIDO 2003, str. 36

⁴ KRAHULCOVÁ – ŽATKOVÁ, B. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 1996, str. 56

⁵ PROCHÁZKOVÁ, V., VYSUČEK, P. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, str. 10

M. Vágnerová k tomu uvádí: „ *Osvojení či uchování schopnosti komunikovat orálním způsobem je pro člověka s těžkým sluchovým postižením velice obtížné, protože chybí nejdůležitější předpoklad – snadnost vnímání verbálního sdělení, respektive kontroly vlastního projevu.*“⁶

1.2 Neverbální komunikace

Neverbální komunikace je komunikace beze slov. Je to především mimika a gestikulace, která dokresluje, zvýrazňuje a podbarvuje význam mluveného slova, věty, obsahu sdělení. Výraz obličejové a oční kontakt jsou důležitým doprovodem mluvení.

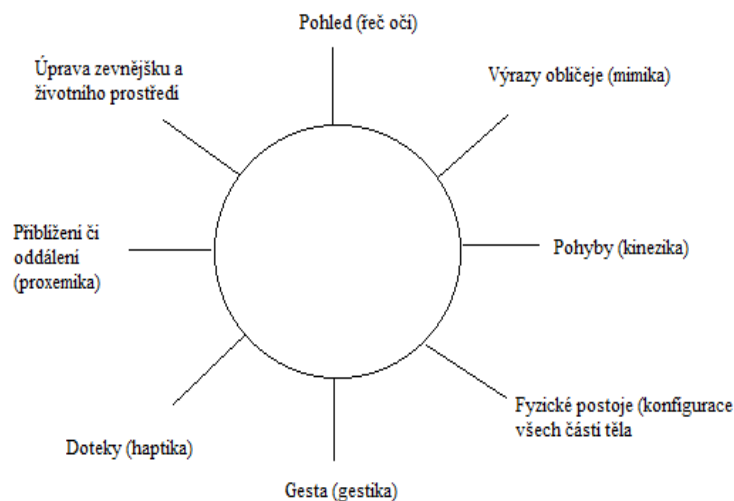
Výběr komunikačních prostředků však není omezen jenom na řeč. Jde předně o projevy, které sice nejsou, ale s řečí souvisejí. Je to například síla hlasu, výška hlasu, rychlost a spád řeči, pomlky, intonace vět, apod. Mimikou lze bezeslovně vyjádřit bohatou škálu citových prožitků.

Komunikační hodnotu má i zacházení s vlastním tělem (držení těla při rozhovoru, pokyvování hlavou, gestikulace rukama, způsob, jakým sedíme, vstáváme, chodíme, máváme na pozdrav, podáváme ruku apod.)

---

⁶ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, str. 214

Obrázek č. I

Základní mimoslovní způsoby sdělování⁷

Mezi jiné způsoby komunikace u sluchového postižení patří různé neverbální komunikační systémy. V zahraničí je užíván termín augmentativní a alternativní komunikace.

Augmentativní systémy zvyšují komunikační schopnosti tam, kde dítě (osoba) má určité existující dovednosti (například nesrozumitelná nebo omezená řeč).

Alternativní systémy se používají jako náhrada mluvené řeči.

Uvedené způsoby mohou být dynamické nebo statické. Mezi dynamické, zahrnující gesta a znaky, patří prstová abeceda, znaková řeč pro neslyšící a Makaton.

Mezi statické systémy, kdy symboly jsou předkládány nemluvící osobě ve dvou či trojrozměrné formě, patří systém Bliss a piktogramy (obrázkový systém).

Ať se rozhodneme pro kterýkoli komunikační systém, nikdy by neměl být založen na jediném typu pomůcky, ale spíše na celé kolekci technik, pomůcek, symbolů a strategií, které lze v jejich použití vzájemně doplňovat. Tuto komunikaci nazýváme Totální komunikace.

Totální komunikace zahrnuje celé spektrum řečových způsobů, gesta, znaky odezírání, prstovou abecedu, čtení, psaní, zpěv, pohyby celého těla a pohledy očí. Ke komunikaci

⁷ KUBOVÁ, L. *Alternativní komunikace, cesta ke vzdělávání těžce zdravotně postižených dětí*. Praha: Tech-Market, 1996, str. 10

s dětmi je nutné využívat všech příležitostí, především každodenních aktivit, jako je oblékání, jídlo, procházka, sportování, zpívání, hraní apod.

Při práci s dětmi je nutné si uvědomit, že dítě přichází do školy již se znalostí některých, i když odlišných znaků z domova, které je třeba respektovat a dále rozvíjet. Úspěch naší práce poznáme podle toho, zda dítě pochopí naše sdělení tak, jak bylo myšleno.

1.2.1 Komunikační systém Makaton

Makaton je jazykový program, který poskytuje základní prostředky komunikace, podněcuje jak rozvoj mluvené řeči, tak i porozumění pojmům u dětí a dospělých s komunikačními problémy.

Slovník Makaton je jazykový program, nikoli jen znakový jazyk nebo znakový systém. Užívá znaky doplněné mluvenou řečí a symboly. Revidovaný slovník Makaton obsahuje přibližně 350 slov (znaků), které jsou uspořádány do osmi etap. Každá etapa obsahuje tedy 35 – 40 slov. Znaky jsou strukturovány do jednotlivých stupňů v očekávání, že získané znalosti se budou postupně rozšiřovat.

„Symboly Makaton, které se používají v některých případech zároveň se znaky, umožňují použít více smyslový přístup v komunikaci. Mohou být užívány jako primární prostředek komunikace, jako pomůcka přispívající k rozvíjení jazyka i jako pomoc při rozvoji čtenářských dovedností.“⁸

Ukázku komunikačního systému Makaton jsem přiřadila jako přílohu č. I

1.2.2 Komunikační systém s obrázkovými komunikačními symboly - PIKTOGRAMY

Na celém světě se stále více používá neverbálních informací – piktogramů – na veřejných místech, budovách i v tištěných materiálech. Cílem je umožnit lidem rychlou orientaci všude tam, kde by se slovní vyjádření mohlo stát překážkou k porozumění.

---

⁸ KUBOVÁ, L. *Alternativní komunikace, cesta ke vzdělávání těžce zdravotně postižených dětí*. Praha: Tech-Market, 1996, str. 15

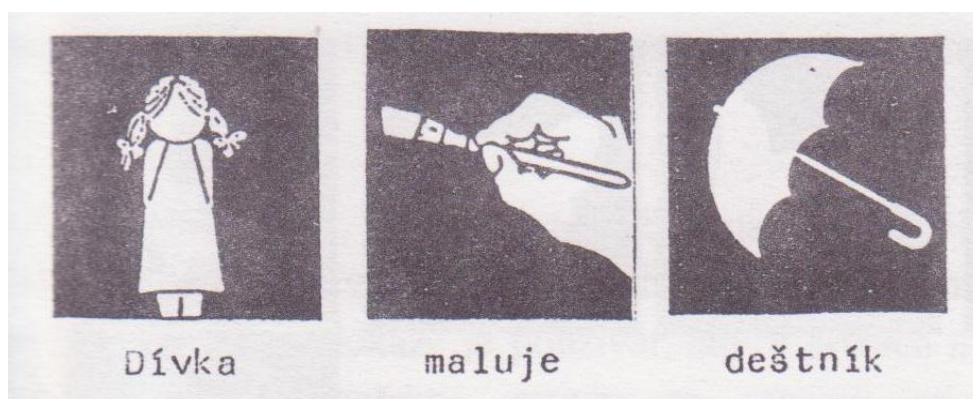
Chceme-li postiženým dětem usnadnit orientaci v běžném životě, naučit je samostatnosti, naučit je vyrovnat se s prostředím, v němž žijí, musíme je seznámit s piktogramy v jejich okolí a navíc je doplnit i o další soubor, který jim umožní také komunikaci s ostatními lidmi.

Soubor piktogramů obsahuje přes 700 obrázků, které znázorňují osoby, věci, činnosti, představy, vlastnosti, pocity a vztahy. Použití piktogramů napomáhá dětem při rozhodování, umožňuje jim zúčastnit se konverzace tam, kde dříve byly pouze pasivní posluchači. Používání piktogramů je vždy doplněno mluvenou řečí a případně i znaky.⁹

Výuka komunikace pomocí piktogramů se zaměřuje nejdříve na jednoduché a známé předměty a snadnou činnost. Začínáme např. s obrázky rodiny, věcí, které dítě obklopují apod. Teprve později lze jednotlivé obrázky spojovat, takže vytvoří strukturu připomínající věty, i když bez gramatických pravidel.

Obrázek č. II

Piktogram

„Dorozumívání pomocí piktogramů se jeví jako perspektivní právě pro svou jednoduchost a názornost. I nemluvíci jedinci budou moci pomocí piktogramů vyjádřit svou vůli, svůj názor a své přání, aniž by tento způsob komunikace vyžadoval od okolí jakékoli speciální znalosti či dovednosti. Je srozumitelný pro všechny.“¹⁰

⁹ KUBOVÁ, L. *Alternativní komunikace, cesta ke vzdělávání těžce zdravotně postižených dětí*. Praha: Tech-Market, 1996, str. 26

¹⁰ KUBOVÁ, L. *Alternativní komunikace, cesta ke vzdělávání těžce zdravotně postižených dětí*. Praha: Tech-Market, 1996, str. 30

1.3 Příčina a rozdělení sluchových vad

Proč se narodí dítě se sluchovým postižením? Důvodem je často náhoda, shoda mnoha okolností či faktorů.

Jednou z příčin může být dědičnost – sluchové postižení se předává v rodině. Dále mohou sluchová postižení způsobit různé vlivy působící na matku a dítě v době těhotenství. Může se jednat o různé nemoci, které prodělá matka v době těhotenství, například toxoplasmóza, zarděnky, spalničky či chřipka. Příčinou může být i používání různých léků matkou v těhotenství.

Také nesmíme zapomenout na komplikované porody, při kterých dítě nemá po určitou dobu dostatečný přísun kyslíku, nebo pokud prodělá porodní žloutenku.

Jak může člověk získat sluchové postižení?

V dětském věku ho nejčastěji způsobí některá prodělaná onemocnění, například opakované těžké záněty středního ucha, zánět mozkových blan, příušnice, spalničky apod. Nebo různé úrazy hlavy. V seniorském věku se pak jedná o přirozený úbytek sluchu v důsledku stárnutí. K poškození sluchových buněk může dojít také vlivem dlouhodobého působení silné zvukové zátěže.

„ Až u 60% sluchových postižení se příčina nikdy nezjistí. Až 90% dětí se sluchovým postižením se narodí slyšícím rodičům. “¹¹

1.3.1 Rozdělení sluchových vad

Světová zdravotnická organizace (WHO) vydala již v roce 1980 v Ženevě následující klasifikaci stupňů sluchového postižení, která je aktuální i z hlediska charakteristik vývoje řeči.

Sluchové ztráty se vypočítávají jako průměr hodnot audiogramu na kmitočtech 500, 1000 a 2000 Hz. Výsledná průměrná ztráta sluchu se udává v decibelech (Db):

---

¹¹ PROCHÁZKOVÁ, V., VYSUČEK, P. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, str. 28

- – 25Db – *intaktní sluchová funkce (normální sluch)*
- 26 – 40 Db – *lehké sluchové postižení (lehká nedoslýchavost)*
- 41 – 55 Db – *střední sluchové postižení (střední nedoslýchavost)*
- 56 – 70 Db – *středně těžké sluchové postižení (středně těžká nedoslýchavost)*
- 71 – 90 Db – *těžké sluchové postižení (těžká nedoslýchavost)*
- Nad 91Db – *velmi těžké sluchové postižení*
- - - *úplná ztráta sluchu (hluchota)* ¹²

Osoby se sluchovým postižením lze zjednodušeně rozdělit na osoby:

- Nedoslýchavé
  - Osoby se sníženým sluchovým postižením
  - S využitím sluchadla jsou schopny v různé míře vnímat zvuky a lidskou řeč
  - Většinou komunikují mluvenou řečí – mluví a odezírají, nemají problémy s psanou češtinou
- Neslyšící (prelingválně neslyšící)
  - Osoby, které se narodily se sluchovým postižením nebo u nichž ke ztrátě sluchu došlo v období před rozvojem mluvené řeči
  - Mluvená řeč není úplně rozvinuta a často je obtížně srozumitelná
  - Komunikují znakovým jazykem, většinou nepoužívají sluchadla, mají problémy s psanou češtinou
- Ohluchlé (postlingválně neslyšící)
  - Osoby, u kterých došlo ke ztrátě sluchu v období po rozvinutí mluvené řeči nebo v dospělosti
  - Mluvená řeč se může postupně zhoršovat, ale zůstává srozumitelnou
  - Ohluchlé lidé většinou komunikují mluvením a odezíráním, mohou se naučit znakovou češtinu, případně i znakový jazyk ¹³

Rozdělení osob do těchto kategorií nebo skupin se děje podle stupně a typu sluchové vady. Taktéž i podle výběru komunikačního systému, který záleží na následujících faktorech, rodinném prostředí, metodě vzdělávání, věku jedince, kdy došlo k postižení sluchu, jazykové schopnosti jedince, schopnosti odezírání, používání či nepoužívání sluchadel.

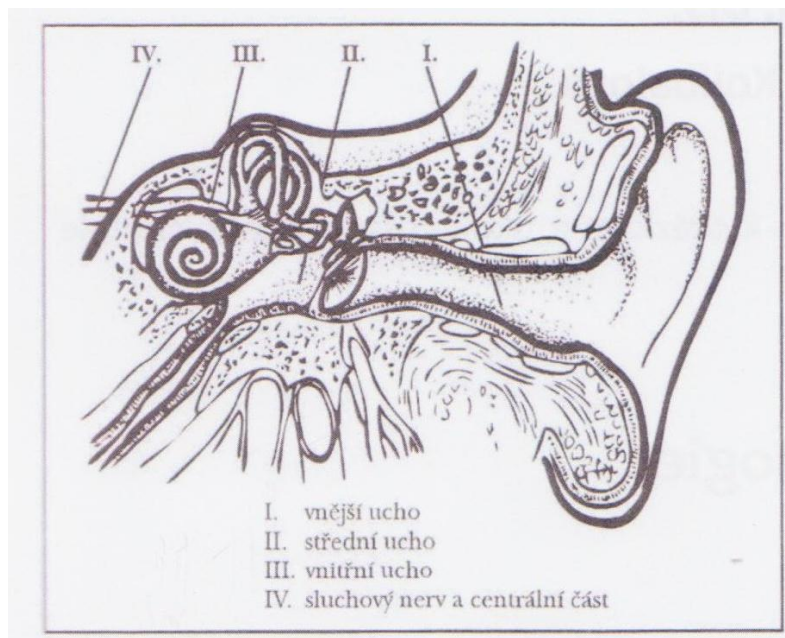
---

¹² KRAHULCOVÁ – ŽATKOVÁ, B. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 1996, str. 57

¹³ LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003, str. 52

Princip sluchového ústrojí podrobně:

Obrázek č. III *Sluchový orgán-ucho-Lejska*¹⁴

1.4 Komunikační a kompenzační pomůcky

Pomůcky pro osoby se sluchovým postižením lze jednoduše rozdělit na pomůcky, které KOMPENZUJÍ ztrátu sluchového vnímání nebo podporují zbytky sluchu jedince.

Jedná se o sluchadlo, indukční smyčku, kochleární implantát. Tyto pomůcky využívá většina nedoslýchavých lidí.

Mezi další specifické komunikační pomůcky patří psací telefon, obvyklá komunikační technická zařízení, která jsou obecně využívána celou společností – mobilní telefon (konkrétně SMS), fax, internet. Díky internetu a webovým kamerám si neslyšící lidé mohou povídat na dálku i ve znakovém jazyce. K pomůckám pro osoby se sluchovým postižením patří také skryté titulky na teletextu, asistenční pes vycvičený k reagování na zvuky, světelné a vibrační budíky.

---

¹⁴ LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003, str. 15

- Sluchadlo

Je elektronická pomůcka. Jeho funkcí je zesílení zvuku, především řeči. Je to miniaturní zesilovač zvuku. Slyšení přes sluchadlo není stejné jako „normální slyšení“.

Obrázek č. IV

Typy sluchadel:

- 1) *Závěsná sluchadla – jsou zavěšena za ušním boltcem, sluchadlo je krátkou plastovou hadičkou spojeno s individuálně zhotovenou tvarovkou, která je umístěna ve zvukovodu.*
- 2) *Nitroušní sluchadla – jsou umístěna celá přímo v uchu*
- 3) *Kapesní sluchadla – nejstarší forma elektronického sluchadla, elektronika je umístěna v pouzdře, které se nosí v krabičce*
- 4) *Brylová sluchadla – kombinace brýlí a závěsných sluchadel*¹⁵

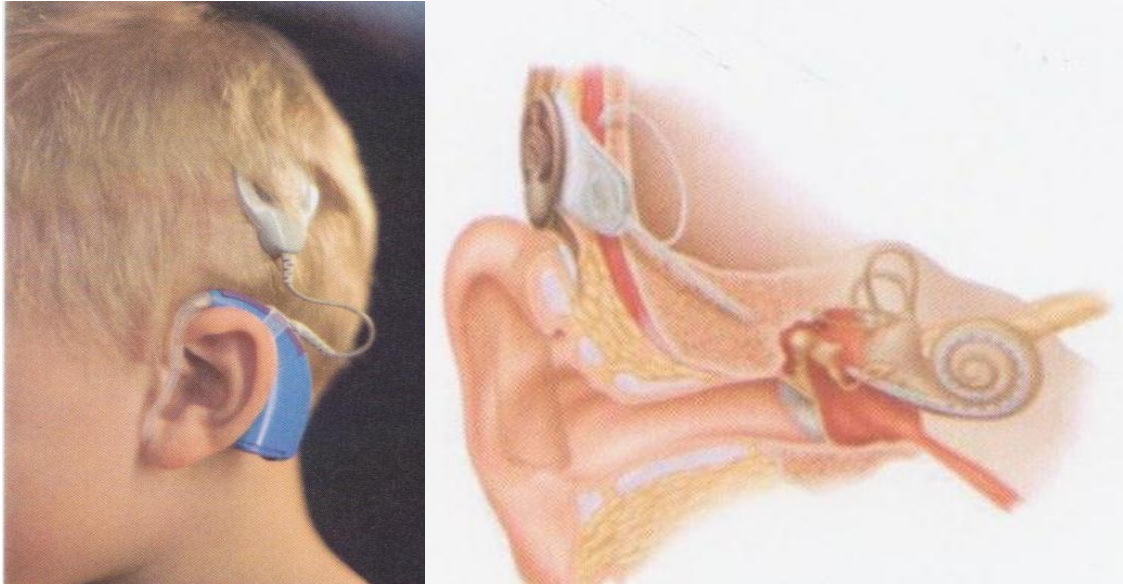
---

¹⁵ KOMPONE-Katalog komunikačních a kompenzačních pomůcek online URL:<<http://www.kompone.cz>

- Kochleární implantát

Elektronická smyslová pomůcka, která má nahrazovat funkci hlemýždě ve vnitřním uchu, sluchové vjemy přenáší elektronickou stimulací sluchového nervu.

Obrázek č. V

Kochleární implantát má dvě části: vnitřní část je voperována do kosti skalní – přijímač, od něhož je do hlemýždě ve vnitřním uchu zaveden svazek elektrod. Vnější část tvoří mikrofon, vysílací cívka a řečový procesor. Mikrofon zachytí zvuk a odešle jej do řečového procesoru, který bývá za uchem.

- Indukční smyčka

Elektrický drát napojený na zesilovač. Drát je položen buď na podlahu, nebo i pod omítku, vyzařuje elektromagnetické vlnění do sluchadel, která zesílí zvuk pocházející ze zdroje zvuku (mikrofon, TV apod.). Tato pomůcka je využitelná pouze ve spojení se sluchadlem.

Obrázek č. VI

- Záblesková, světelná, vibrační a zvuková signalizace

Převádí jakékoliv zvukové signály v domácnosti nebo i na pracovišti na světelné nebo vibrační. Nahrazuje zvuk domácího zvonku, klepání na dveře, pláč dítěte, zvonění telefonu a dalších možných zvuků.

Komunikace s ostatními lidmi je pro člověka jednou z nejdůležitějších životních potřeb. Vlastním účelem komunikace je sociální interakce. Za normálních okolností je navazování a udržování kontaktu něco, co probíhá zcela přirozeně, aniž by si byl člověk vědom toho, jak tento proces probíhá. Mezi rodiči a novorozencem jde o přirozený instinkt. Malé děti používají zrakový kontakt, usmívání, ukazování či dotýkání, aby přivábily pozornost matky či jiné osoby, aby ji povzbudily k další hře, mluvení, zpěvu apod. Dotýkání, úsměv či pouhé pozorování jsou důležité cesty a způsoby komunikace. U dětí s postižením může být tento proces narušen či omezen. Tím je negativně ovlivněn celý vývoj. V tomto případě je třeba nalézt jiný způsob komunikace. Děti komunikovat potřebují, aby vždy mohly vyjádřit své myšlenky, přání, aby poznávaly svět kolem sebe.¹⁶

---

¹⁶ KUBOVÁ, L. *Alternativní komunikace, cesta ke vzdělávání těžce zdravotně postižených dětí*. Praha: Tech-Market, 1996, str. 11

2 INTEGRACE OSOB SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM DO SPOLEČNOSTI

Slovo integrace slycháme dnes a denně v televizi či v rádiu, čteme o něm na internetu či v novinách. Nacházíme ho v mnoha různých oblastech – v ekonomice například slycháme o integrovaném hospodářském trhu, ve zprávách z Evropské unie čteme o tom, že musíme usilovat o integrovanou Evropu, v autobuse se dozvídáme, že zrovna využíváme integrovaný dopravní systém... A samozřejmě, že také narážíme na integraci školskou.

„Integrace se pokládá za vzájemný proces, ve kterém se obě strany k sobě přibližují a mění se, takže roste oboustranná pospolitost a sounáležitost.“¹⁷

Cíl integrace spočívá v tom, vytvořit v kontextu rovnosti šancí vzájemné porozumění, akceptaci mezi postiženými a nepostiženými.

Nejvýstižnější definici integrace lze převzít od švýcarského odborníka v oblasti integrální speciální pedagogiky Dr. Bürliho, který píše, že integrace je snaha poskytnout v různých formách výchovu a vzdělání jedince se specifickými vzdělávacími potřebami v co možná nejméně restriktivním prostředí, které optimálně odpovídá jeho skutečným potřebám.

Postižení žáci se mají vzdělávat v co možná nejvyšší možné míře se svými vrstevníky, nemusí být vždy vyučováni v běžné třídě. Rozsah společného vzdělávání není pevně stanoven, musí být uvážen v souvislosti s potřebami jednotlivých žáků.

„Vzdělávejme postižené v běžných školách, pokud je to možné, ve speciálních, pokud je to nutné.“¹⁸

Úspěšnost integrace je dána celou řadou specifických objektivních skutečností. Každá nedostatečnost, nedůslednost, nesoustavnost v uplatňování jednotlivých předpokladů již v průběhu předškolní přípravy může v konečném důsledku negativně ovlivnit vstup sluchově postiženého dítěte mezi své vrstevníky do běžné školy. Je třeba zdůraznit důležitost kooperace mezi rodiči a učitelem, ale i některými odborníky.

---

¹⁷ VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998, str. 17

¹⁸ VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998, str. 15

2.1 Metody a druhy integrace

Nejobecněji bychom mohli integraci (zdravotně postižených) rozčlenit na integraci širší, tj. na integraci občanů se zdravotním postižením do společnosti a na integrace dílčí, tj. řešící specifickou oblast života – vztahů zdravotně postižených. Můžeme tak hovořit o integraci v zaměstnání, sportu, volného času a – ponejvíce – o tzv. integraci školské. Např. Jesenský hovoří o integraci sociální, pedagogické a pracovní.

I v mezinárodním měřítku lze rozlišit různé integrativní formy:

- *Fyzická, popř. lokální integrace znamená přítomnost (existenci) postižených a nepostižených na stejném místě*
- *Funkční integrace, na které aktivně participují obě skupiny*
- *Sociální integrace, která způsobuje, že všichni patří ke stejné skupině*
- *Společenská integrace, která představuje skutečnou účast na kulturním a společenském životě*¹⁹

Vzájemnost procesu přiblížení v integraci může být různě akceptována. Přitom se dají vyzvednout tři procesy přizpůsobení, které různým způsobem akcentují cíl integrace, a to - asimilace, akomodace, adaptace.

Asimilace – znamená, že se postižený vypořádá se způsoby chování většiny a že je převezme tak dalece, jak bude moci. Koncept asimilace se omezuje především na lehčí typy postižení a převládá v zemích s menšími snahami o integraci.

V případě Akomodace se uznávají svébytná práva postižených. Tlak na přizpůsobení působí v první řadě na většinu. Není cílem potlačovat difference, ale postižené dítě si jako část zvláštní skupiny vyvíjí pozitivní sebeobranu.

Adaptace požaduje oboustranné přizpůsobování postižených a nepostižených. Cíl spočívá v kreativním a angažovaném úsilí smířit se s odporujícími stanovisky a přiblížit většinu postiženému jedinci a naopak postiženého jedince skupině. Tak vzniká dynamický proces vzájemného přizpůsobování.²⁰

Podle Būrlího rozdílná akcentace procesu přibližování vede k odpovídajícímu rozdílnému projevu integrativních forem. Integrace ve smyslu asimilace vede především k pozitivním změnám u lehce postižených. Akomodace vede k formám částečné integrace. Adaptace

¹⁹ VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998, str. 17

²⁰ VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998, str. 18

vede k rozsáhlým, brzy začínajícím, permanentně probíhajícím a interaktivním formám integrace.

Integrativní snahy vycházejí z analýzy OECD, která poskytla tyto čtyři modely:

1. Medicínský model – cílem je překonání a léčba postižení. Speciálně pedagogická opatření, podpurné vyučování a různé speciální terapie se provádějí ve zvláštních zařízeních. Integrace znamená reintegraci do běžné školy po předchozím vyřazení do zvláštní školy. Toto pojetí nepožaduje změnu školského systému, nýbrž spočívá v přizpůsobení se dítěte stávající struktuře.

2. Sociálně patologický model – předpokládá, že základy integračních těžkostí nejsou sociální povahy, nýbrž biologické. Hlavním cílem tohoto pojetí je otázka socializace a diskriminace podmíněné postižením. Postižení jsou v tomto smyslu sociálně nepřizpůsobiví a musí být pomocí speciální terapie adaptováni a normalizováni.

3. Model prostředí – řeší otázku, jak se má škola změnit, aby to bylo ve prospěch postižených žáků. Tím, že jsou děti integrovány do běžné školy, se škola přizpůsobuje potřebám všech žáků. To vyžaduje optimální materiální a personální vybavení stejně jako vytvoření sítě speciálních a základních škol. Přednost tohoto modelu spočívá především v mimoškolní oblasti, tzn. v sociální oblasti.

4. Antropologický model – nejde v něm v první řadě o zlepšení prostředí, nabídek, vybavení, ale o lepší interpersonální interakci. Nejde také o to, že se postižení naučí tak dobře, jak je to jen možné, zacházet a žít se svým postižením, ale je také třeba respektovat jejich identitu a jedinečnost včetně jejich postižení. Důležité je realistické ohodnocení situace postižených.²¹

Formulace těchto modelů je předpokladem a prvním krokem ke vzdělávání postižených a k jejich integraci.

„Každé dítě, s nímž se v rámci úsilí o integraci a tedy o společenské začlenění setkáváme, je ovšem originální lidskou bytostí, která nás staví před úkol, jak vytvořením vhodných podmínek přispět k jeho co nejplnějšímu rozvoji. Je to tvořivý a humanistický úkol, výzva, která je určena lidem, jimž jejich práce není jen denní rutinou, ale povoláním. Právě pomocí těchto dětem nacházíme smysl své práce a někdy i ve svém životě.“²²

---

²¹ VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998, str. 16

²² MICHALÍK, J. *Školská integrace dětí s postižením*. Olomouc: Universita Palackého, 2000, str. 11

2.2 Speciálně pedagogická centra

Speciálně pedagogická centra (dále jen SPC) začala být zřizována na základě tlaku systémového řešení poradenské péče v souvislosti s integrací postižených dětí a žáků mezi nepostižené. SPC začala být zřizována v roce 1990. Jde o optimalizaci péče o děti a mládež se smyslovým, tělesným a mentálním postižením a o děti s vadami řeči.

Centra se zaměřují na poradenskou činnost pro děti a mládež s určitým druhem postižení zpravidla od 3 let věku dítěte až do doby ukončené školní docházky. Centra poskytují rovněž poradenské služby školám a školským zařízením, kde jsou integrováni žáci se zdravotním postižením. Jejich činnost je dána vyhláškou O speciálních školách, speciálních mateřských školách (399/1991, novela 127/1997).

Služby poskytované SPC:

- *Rodičům:*
  - *Instrukce a metodické vedení rodičů při výchově sluchově postiženého dítěte*
  - *Informace o možnostech vzdělávání sluchově postižených dětí*
  - *Profesionální poradenství při výběru dalšího vzdělávání*
  - *Poradenství sociálně – právní a informace o kompenzačních pomůckách*
  - *Zapůjčení odborné literatury*
  - *Kontakty na odborná foniatrická pracoviště, další SPC a organizace sluchově postižených*
  - *Zabezpečení výuky znakového jazyka pro rodiče neslyšících dětí*
- *Dětem:*
  - *Speciálně pedagogické, případně psychologické vyšetření*
  - *Ambulantní logopedická péče a reedukace sluch v SPC*
  - *Zajištění logopedické péče v místě bydliště*
  - *Zapůjčení speciálních učebnic pro sluchově postižené*
  - *Krátkodobé diagnostické pobyty ve speciální škole pro sluchově postižené pro posouzení vědomostí dítěte*
  - *Komunikační příprava a výuka znakového jazyka*
- *Školám:*
  - *Vypracování odborného posudku na integrovaného žáka*
  - *Informace o možnostech integrace podle stupně sluchové vady*

- *Informace o pomůckách a podmínkách pro vzdělávání sluchově postižených žáků*
- *Spolupráce při vypracování individuálního vzdělávacího plánu*
- *Učitelům:*
  - *Informace o sluchovém postižení a jeho dopadech na podmínky a výsledky vzdělávání, metodické vedení*
  - *Doporučení rozsahu individuální péče*
  - *Pomoc při vypracování individuálně vzdělávacího programu*
  - *Informace o pomůckách, zapůjčení odborné literatury*
  - *Zapůjčení některých technických pomůcek pro zlepšení komunikace ve třídě*²³

Tým pracovníků SPC je tvořen speciálním pedagogem (surdoped – logoped) pro předškolní věk, speciálním pedagogem pro školní věk, psychologem a sociální pracovníci.

Psycholog – provádí psychologická vyšetření pro potřeby lékařské i pedagogické praxe. Navrhuje optimální péči z hlediska úrovně i potřeb sluchově postižených dětí, poskytuje poradenské služby rodičům sluchově postižených dětí. Provádí odborné psychologické posudky při rozhodování o metodách přístupu ke sluchově postiženému jedinci, atd.

Sociální pracovnice – poskytuje informace sluchově postiženým a jejich rodinám v oblasti systému státní sociální politiky. Tato činnost je velmi zodpovědná, protože celý systém sociálních dávek je postaven na základě žádosti oprávněné osoby a nikoliv na automatickém poskytování těchto výhod osobám se sluchovým postižením. Činnost sociální pracovnice je důležitá především v době, kdy se rodiče dozvídají o sluchovém postižení dítěte. Sociální pracovnice má za úkol pomoci rodičům sluchově postižených orientovat se v záplavě odborných informací a upozorňovat, na co mají rodiče sluchově postiženého dítěte nárok v oblasti sociální.

Speciální pedagog – jeho záměrné působení začíná v okamžiku zjištění sluchové vady, kdy se dostává do jeho péče. Je to v období rané péče, kdy prostřednictvím rodičů nejdříve působí na sluchově postižené dítě. Jeho činnost je diagnosticko-terapeutická. Předkládá podněty a doporučení pro výběr komunikační metody při výchově a vzdělávání sluchově postižených. V předškolních a školských zařízeních vychovává a vzdělává sluchově postižené žáky.

---

²³ POTMĚŠIL, M. *Úvodní stati k výchově a vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Fortuna, 1999, str. 45

Mezi další poradenské služby se řadí Výchovní poradci, Pedagogicko-psychologické poradny, Střediska výchovné péče a Institut pedagogické-psychologického poradenství.

„Hlavním úkolem současnosti je optimalizovat síť poradenských zařízení, zajistit jejich funkční propojení mezi sebou a zajistit jejich návaznost na práci učitelů a výchovných poradců na školách a současně podpořit jejich působnost zavedením uceleného systému vzdělávání a profesního rozvoje poradenských pracovníků.“²⁴

Při výběru vzdělávacího zařízení má rodič, zákonný zástupce dítěte možnost vybrat si pro svého svěřence tu správnou instituci, která bude splňovat jejich požadavky. Bude poskytovat poradenskou službu, bude vstřícná k rodinným zvyklostem. Vzdělání by mělo být systematické a důsledné. Jedinec musí být schopen se později zapojit do normálního společenského života. Jsou školy s denní docházkou, kdy se rodina podílí velkou měrou na výchově svých ratolestí. Určuje organizaci jejich volného času, která může obsahovat další vzdělávání třeba v jiném oboru, hudba, sport atd. Pokud se jedná o rodinu sociálně slabší, tyto další podněty nevyhledávají. Jedinec má menší možnost sebevzdělávání. Ale tráví čas s rodinou se svými blízkými a jeho nervový systém není zatěžován odloučením od svých blízkých.

Naproti tomu internátní školy jsou ve svém působení na jedince intenzivnější, systematictější. O výchovu a vzdělání se starají specialisté, kteří dávají dítěti maximální možnost získávání nových poznatků a zkušeností. Připravují se s nimi na další školní den, učí je pozorovat detaily ve svém okolí. Jsou po ruce při řešení úkolů i složitějších životních situací. Umí pro děti zajistit dostatečně podnětné prostředí. Účastní se společenských akcí, návštěva kin, divadla, knihovny, pořádají výlety. Jedinec se učí větší samostatnosti, také sebeobsluže. Jeho vývoj je neustále ovlivňován, stimulován. Musí se učit rozhodovat. Ale u jedince se může projevit apatie v důsledku odloučení od rodiny, která mu nedovolí podněty přijímat v plném rozsahu.

---

²⁴ VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998, str. 23

3 SPECIFIKA ŠKOLY A INTERNÁTU

Internát je součástí školského zařízení Mateřská škola, Základní škola pro sluchově postižené a Dětský domov, Ivančice. Děti jsou na internátě rozděleny do výchovných skupin, které respektují jejich mentální úroveň. Rozdělení žáků do výchovných skupin dle Vnitřního řádu internátu provádí ředitel školy. Jednotlivá oddělení jsou věkově i ročníkově smíšená.

Školní vzdělávací program internátu navazuje na školní vzdělávací programy ostatních zařízení a především prakticky je rozšiřuje. Ve školském zařízení se realizují tyto školní vzdělávací programy:

MŠ – Hravý svět

ZŠ – Hravá škola

ZŠ praktická – Hravější škola

ZŠ speciální – Nejhravější škola

DD – Hravý domov

Internát – Hravé odpoledne

3.1 Školní vzdělávací program pro internát

MOTTO: „ Vytváříme příležitost pro všechny!“

Všichni žáci vzdělávání ve školském zařízení mají speciální vzdělávací potřeby. Školní vzdělávací program internátu jejich komunikační specifika vyplývající ze zdravotního postižení, a to zejména sluchového, zajišťuje následujícím způsobem:

Všichni vychovatelé uplatňují při každém kontaktu s dětmi vzhledem k jejich postižení následující strategie:

- Důsledně dodržujeme hraní „dvojí role“ při všech kontaktech s dětmi
- Systematicky rozšiřujeme slovní zásobu dětí
- Důsledně dbáme na zpětnou vazbu komunikace a stále prověřujeme porozumění sděleného obsahu

Mimoškolní vzdělávání internátu se uskutečňuje těmito formami:

1) Pravidelnou výchovnou, vzdělávací a zájmovou činností, což je:

- Pobyt na internátě spojený s osobním volnem před večerním klidem
- Každodenní čas sloužící k odpočinku
- Příprava do vyučování
- Pravidelná zájmová činnost

Pravidelnou činností je myšlena činnost zařazovaná pravidelně v průběhu dne a týdne, jednak činnost, která je zařazovaná v určitém ročním období každoročně.

Tabulka č. I: Pravidelná činnost zařazená v režimu dne a realizovaná těmito formami:

Forma	Cíl	Obsah	Činnosti
Odpolední odpočinek	Aktivně strávit volný čas.	Stolní hry, námětové hry, nákup, vycházka, sportovní hry	Aktivní výběr a následné provozování vybrané činnosti, stanovení a dodržování pravidel.
Příprava do vyučování	Připravit se do školy. Splnit všechny zadané úkoly. Aktivně rozšiřovat slovní zásobu a rozvíjet komunikační dovednosti.	Úlohy	Tvorba deníků, práce s rozhovorem, počítání, samostatná práce, učení se do odborných předmětů, čtení s porozuměním.
Pravidelná zájmová činnost	Rozvíjet spolupráci, taktiku při hře, zvyšovat tělesnou kondici.	Fotbal Tanec	Cvičení na rozvoj síly, obratnosti a vytrvalosti, nácvik spolupráce, praktické uplatňování pravidel hry.
Osobní volno před večerním klidem	Připravit se na večerní klid.	Hygiena, příprava, pořádek, odpočinek	Mytí, příprava osobních věcí na další den, úklid osobních věcí, úklid koupelny, sledování televize, povídání.

2) Příležitostnou výchovnou, vzdělávací, zájmovou a tematickou rekreační činností, což je:
- volné odpoledne

Příležitostnými činnostmi myslíme takové, které reagují na aktuální dění, aktuální potřeby a na aktuální nabídky. Tyto činnosti jsou plánované minimálně týden dopředu a vždy probíhají nejméně dvě současně, aby si děti mohly z nabídky vybrat.

Tabulka č. II: Stanovení cílů, obsahu a činnosti v příležitostné činnosti

Forma	Cíl	Obsah	Činnosti
Volné odpoledne	Sledovat a číst s porozuměním vyvěšené informace. Vybrat si z nabídky akcí. Rozhodnout se pro akci. Aktivně si rozšiřovat slovní zásobu a rozvíjet komunikační dovednosti.	Výlet. Sportovní akce. Výroba něčeho. Vaření, pečení. Tematická hra.	Plánování akce, příprava na akci, vlastní akce, zápis průběhu akce s vlastním hodnocením do deníku.

3) Individuální práci s dětmi se specifickými vzdělávacími potřebami, což je:

- individuální příprava na vyučování

Mimo jiné školní vzdělávací program internátu obsahuje společné postupy a strategie vedoucí k jejich naplňování uplatňované ve výuce i mimo výuku, jimiž škola cíleně utváří a rozvíjí klíčové kompetence, mezi které patří:

- Kompetence k učení
- Kompetence k řešení problémů
- Kompetence komunikativní
- Kompetence sociální a personální

- Kompetence občanské
- Kompetence pracovní

U veškerých kompetencí především vedeme děti k samostatnosti, sledujeme, usměřňujeme řešení problému, systematicky rozšiřujeme slovní zásobu dětí, společně s žáky vytváříme a následně dodržujeme vlastní pravidla chování, aktivně se zapojujeme do kulturního, zájmového i sportovního dění, aktivně se podílíme na ochraně životního prostředí, podporujeme u žáků aktivní rozhodování v různých situacích, vytváříme příležitosti pro pěstování pracovních návyků, dbáme na bezpečné chování žáků, vedeme žáky k efektivní a plánované přípravě na vyučování, vytváříme dětem příležitost pro nácvik přiměřené formy komunikace s cizími lidmi v různých sociálních situacích, a další.

Posláním internátu je nahradit žákům školy, kteří pro vzdálenost svého bydliště nemohou denně jezdit domů, péči rodiny, a to po všech stránkách. Internát zabezpečuje dětem pocit bezpečí a pohody, spolupodílí se na vytváření jejich hygienických, stravovacích, pracovních návyků, zajišťuje v době od pondělí do čtvrtka přípravu na vyučování na následující školní den. Organizováním výletů, zajišťováním zájmové činnosti vede žáky k aktivnímu trávení volného času.

3.2 Celoroční a celoškolský tematický projekt „ FIGURKY “

FIGURKY aneb Hrajeme si každý den jsou celoroční celoškolský tematický projekt, který zajišťuje svou přípravou i realizací spoluprací všech jednotek zařízení, všech pedagogů i všech dětí. Všichni se zabývají po celý školní rok jedním nosným tématem, plní společné úkoly, setkávají se na společenských prezentacích své práce.

Figurky aneb Hrajeme si každý den vycházejí z metodiky Figurkové školičky a podporují rozvoj klíčových kompetencí žáků.

„ Figurková školička přichází s nápadem propojení rozvoje jedince pomocí edukativních činností i podpory interpersonálních a vrstevnických kontaktů hrou a vzděláváním jak v tradičním pojetí, tak s pomocí techniky. Je to původní výuková metoda zaměřená na

rozvoj dětského intelektu, schopností a dovedností. Je to cesta jak se naučit přemýšlet a nejen mechanicky konzumovat nabídnuté.“²⁵

Náš celoroční celoškolní projekt obecně rozvíjí klíčové kompetence, a to v různé míře podle individuálních možností dětí:

- Samostatné pozorování a experimentování, pozorování získaných výsledků, kritické posuzování a vyvozování závěrů pro využití v budoucnosti (kompetence k učení)
- Vnímání problémových situací ve škole i mimo ni, rozpoznání a pochopení problému, přemýšlení o nesrovnalostech a jejich příčinách, promýšlení a plánování způsobu řešení problému (kompetence k řešení problému)
- Porozumění různým typům a záznamů, obrázkových materiálů a jiných informačních prostředků a jejich využívání k vlastnímu svému rozvoji (kompetence komunikativní)
- Účinnou spolupráci ve skupině (kompetence sociální a personální)
- Zodpovědné rozhodování podle dané situace, poskytování účinné pomoci podle svých možností a zodpovědné chování v krizových situacích (kompetence občanské)
- Bezpečné a účinné používání materiálů, nástrojů a vybavení, dodržování vymezených pravidel (kompetence pracovní)

Celoroční celoškolní tematický projekt má rozpracovaný hlavní cíl, dílčí cíle, naplňování průřezových témat a obsahuje sadu námětů činností.

Obecné cíle projektu Figurky jsou:

- Vytvořit základní dovednosti dobré komunikace a spolupráce
- Nabízenými činnostmi působit jako primární prevence rizikových projevů chování
- Vytvořit námětový základ pro hravé pojetí veškeré činnosti
- Vytvořit podmínky pro dlouhodobou cílenou práci žáků
- Poskytnout zajímavé náměty na činnosti, které pomáhají utvářet pozitivní vztah k životnímu prostředí
- Vytvořit příležitosti pro poznání multikulturality jako prostředku vzájemného obohacování

---

²⁵ MÍKOVÁ, I. *Figurková školička, příručka pro učitele a instruktory*. Figurka o.p.s., 2010, str. 3

- Vytvořit u dětí základní sociální návyky

Konkrétní cíle projektu Figurky jsou:

- Zábavnou formou vést děti k přemýšlení.
- Přivést děti k hraní naučených her z Figurkové školičky ve volném čase.
- Vést děti k prosociálnímu způsobu chování, tj. schopnosti učinit něco dobrého pro druhého bez očekávání vnější odměny nebo protislužby – tzn. hrát si pro společnou zábavu a ne pro odměnu.
- Prostřednictvím společných herních, výletních i sportovních činností posilovat u všech dětí a žáků dovednost účinně komunikovat a budovat vzájemné zdravé vztahy mezi dětmi.
- Umožnit všem dětem stavět maximum vědomostí a dovedností na skutečných zážitcích získaných především aktivními realizacemi motivačních rozhovorů.
- Vytvořit příležitosti pro společné akce dětí, pedagogů i jejich rodičů – budovat vzájemné zdravé vztahy.

Projekt Figurky aneb Hrajeme si každý den je rozdělen do čtyř tematických bloků, které na sebe navazují a prolínají se. Témata vytvářejí společnou základnu pro podobné činnosti v rámci celé školy. Jsou motivací při vyučování napříč předměty východiskem pro celoškolské akce.

1) VĚŽE – objevujeme a mapujeme věže a rozhledny v Ivančicích a okolí, měříme je, odhadujeme či počítáme výšku, počítáme schody, zjišťujeme, kdy a proč byly postaveny, stavíme věže. Zajímáme se o rozhledny a věže v souvislosti s vlastivědou a zeměpisem obecně.

2) KRÁLOVÉ A KRÁLOVNY – čteme, sledujeme i hrajeme pohádky, učíme se také o pohádkových i pravých slavných králích a královnách, zajímáme se o historii, orientujeme se v letopočtech, učíme se římské číslice, tvoříme si kostýmy králů a královen.

3) STŘELCI – sportujeme, cvičíme vlastní dovednosti – hod a střelbu na cíl. Zajímáme se o hokej, košíkovou, střelbu, vyrobíme si pomůcky pro trénink hodu na cíl, zorganizujeme střelecký turnaj.

4) KONĚ – zajímáme se o koně, o přírodu, uspořádáme výpravy za koňmi, pozorujeme koně. Dle možností se na koních svezeme, pomáháme koňům.

Figurky významně podporují osobnostní a sociální výchovu – podporují mezilidské vztahy, péči o dobré vztahy, respektování, podporu, pomoc, rozvoj pozornosti vůči odlišnostem, rozvoj individuálních a sociálních dovedností pro kooperaci, pro etické zvládnání situací soutěže, poskytování pomoci jiným osobám a skupinám. Celoroční celoškolský tematický projekt Figurky vytváří společnou zážitkovou základnu pro všechny části školského zařízení a tím navozuje atmosféru vzájemné spolupráce.

Čtvrtletní plány Figurek naleznete pod přílohou č. II

3.3 Historie a volba deníku

„Deník je velmi užitečnou pomůckou a prostředkem k rozšiřování jazykových dovedností dítěte na základě autenticky prožitých událostí.“²⁶

Zaznamenáváním zážitků dítěti pomáháte zapamatovat si prožité události, můžete se k nim kdykoli vracet a opakováním podporujete rozvoj řeči.

Deník vytváříte pro dítě, ještě lépe společně s dítětem. Nejde tedy o to postihnout události tak, jak je vidí dospělý, ale tak, aby to bylo srozumitelné a užitečné pro společný řečový rozvoj dítěte. Vytváření deníku stojí dost času a námahy, ale po určité době zjistíte, že to stojí za to. Nemusíte umět kreslit, jde jen o to nalepit a dokreslit obrázek tak, aby to dítě pochopilo a uvědomilo si minulý zážitek. Tím, že se k deníku často a rádo vrací, naučí se postupně rozumět všem slovům, která jste nakreslili. Důležité je, abyste zážitek zaznamenali hned a společně s dítětem. Důležitá je společná práce a povídání při ní.

Kdy začít?

Postit se do práce můžete hned, jakmile dítě začne chápat význam obrázků a fotografií. Začněte tím nejjednodušším: máma, táta, oblíbená hračka, každodenní činnost. Zpočátku bude v deníku pochopitelně víc obrázků než textu. U starších dětí, které už zvládly základy čtení, můžete pomalu upouštět od obrázků a přecházet více na psanou řeč.

---

²⁶ ROUČKOVÁ, J. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením*. Praha: Portál, 2006, str. 141

„Psaný text by měl být především záznamem rozhovoru. Záznam událostí zlepšuje paměť, vyjadřovací schopnosti dítěte a lze ho využít i pro první čtení.“²⁷

Forma deníku

Musíte si rozmyslet, jakou formu deníku zvolíte. Rozhodnete-li se pro album nebo sešit s pevnou vazbou, vytvoříte vlastně knihu, do které nebudete moci později už nic doplňovat nebo měnit, aniž byste listy vytrhli nebo vystříhali. Z tohoto důvodu se lépe manipuluje s deníkem na volných listech, které řadíte do kroužkového bloku. Tento způsob dává také větší možnosti při společných rozhovorech, kdy se vracíte k prožitým událostem. Například vyberete z deníku všechny společné výlety, oslavy narozenin nebo návštěvy divadel, můžete je srovnávat a povídat si o tom, co bylo lepší, kde se vám víc líbilo apod.

TVORBA DENÍKU NA INTERNÁTĚ

Systematickým rozvojem komunikačních schopností a dovedností se internát zabývá především v době konání pravidelné vzdělávací činnosti, což je příprava na vyučování. Specifikem přípravy na vyučování je tvorba deníku.

Deníky jsou významným prostředkem pro rozvoj aktivních i pasivních kompetencí v českém jazyku u všech žáků naší školy. Teoretickým základem pro tvorbu deníků jsou „Deník“ ze SintMichielsgestelu z roku 1991.

Deníky s dětmi vytváří převážně vychovatel a další den s jejich obsahem pracuje učitel. Vychovatel při tvorbě deníku maximálně uplatňuje své pedagogické dovednosti i tvůrčí schopnosti. Kvalita deníku je významně ovlivněna spoluprací a vzájemnou informovaností učitele a vychovatele.

Cílem při tvorbě deníků je vytvořit s dětmi kvalitní deníky, které jsou o NĚČEM, systematicky rozvíjejí aktivní i pasivní kompetence žáků v českém jazyce, vymínit z deníků zbytečnou slovní vatu o ničem.

Jak na deníky?

Základem musí být jeden zážitek dětí. Už v momentě, kdy k zážitku dojde, upozornit, že o TOM se bude psát do deníku a slovně zážitek formulovat. Vyhrát si se zpracováním zážitku – inspirovat se slyšícími dětmi (co a jak by řekly?). Každé dítě ale může mít zážitek jiný, ovšem mohou mít všichni zážitek stejný, individuálně zpracovaný podle svých schopností. Zážitky lze i uměle inscenovat.

---

²⁷ ROUČKOVÁ, J. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením*. Praha: Portál, 2006, str. 143

Nelze zapomínat na větné stereotypy o počasí, jídle, činnostech během dne, musí se zařazovat plánovitě, ne jako z nouze ctnost.

„Deník vám poskytne vždy spoustu témat k rozhovoru. Tím, že se budete opírat o skutečný prožitek dítěte, snadno si porozumíte. Budete mít jistotu, že oba přemýšlíte a hovoříte o tomtéž.“²⁸

Ukázka deníku – příloha č. III

---

²⁸ ROUČKOVÁ, J. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením*. Praha: Portál, 2006, str. 142

4 VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ DĚTÍ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM

Sluchově postiženým dítětem, jeho výchovou a vzděláváním se zabývá disciplína SURDOPEDIE. Jejím předmětem jsou všechny speciálně pedagogické postupy, metody, metodiky, které se zabývají tvořením a rozvíjením komunikace sluchově postižených osob, vzděláváním a výchovou v rámci předprofesionální i profesionální přípravy. Cílem surdopedie je komplexní péče o sluchově postižené, jejich sociální a pracovní zapojení, které se může realizovat na různých úrovních socializace.²⁹

4.1 Vymezení základních pojmů

Škola je základem života. A to platí bez rozdílu pro všechny děti. Vstup do školy patří k přirozené náplni určitého období života každého z nás. Otevírá cestu k vědění, novým a často celoživotním přátelstvím.

„ Škola v Komenského vizi je studánkou, která by měla nabízet vodu chutnou, vybízející napít se znovu a znovu a okusit vždy nové doušky, studánkou, ve které je vody dosti pro všechny, kteří touží a potřebují napít se.“³⁰

VZDĚLÁVÁNÍ – se chápe jako proces záměrného a organizovaného osvojování si poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování. Základním právem každého dítěte kdekoliv na světě je právo na vzdělání. Každé dítě vyniká jinými schopnostmi, vlastnostmi, zájmy a potřebami. Ne všechny děti však jsou schopny svým potřebám čelit bez obtíží. Tyto obtíže se pak zákonitě projeví v procesu pro děti a lidi vůbec nejčastějším, a to v procesu učení, vzdělávání.

Vzdělávání a přípravu na vzdělávání dětí a žáků s postižením je v naší zemi v současné době možné realizovat jednak ve speciálních školách, které mají v naší zemi značnou tradici a jejich historie spadá až do 18. Století. Tyto školy se mohou zřizovat jako školy internátní, které vedle výchovy a vzdělávání poskytují rovněž ubytování a celodenní stravování. Zřizují se pro děti s konkrétním postižením, to znamená pro děti se smyslovým,

---

²⁹ VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998, str. 64

³⁰ KAPROVÁ, Z. *Dítě se zdravotním postižením*. Praha: MŠMT 1999, str. 83

*řečovým, tělesným nebo mentálním postižením, případně pro děti s postižením vícečetným a pro žáky se speciálními poruchami učení.*³¹

Tyto školy jsou zřizovány na úrovni škol mateřských, základních i středních. Dětem ve věku povinné školní docházky poskytují buď vzdělání rovnocenné vzdělání dosaženému v běžné základní škole, nebo základní vzdělání nižšího stupně pro děti s mentálním postižením. Na úrovni škol středních je situace obdobná s tím rozdílem, že speciální střední školy se nezřizují pro žáky s řečovým postižením a pro žáky se specifickými poruchami učení.

*Do učebních plánů těchto škol je zahrnuta výuka specifických dovedností, jako logopedická péče, komunikační dovednosti, řečová výchova, výuka prostorové orientace, samostatného pohybu pro žáky se zrakovým postižením, podle možností a potřeb žáků i rehabilitační cvičení. Řada škol využívá ve svých programech netradiční formy rehabilitace a stimulace, jako je např. jízda na koních (hipoterapie), stimulace pomocí interakce dítě – pes (canisterapie), muzikoterapie, arteterapie, a další.*³²

Druhou alternativu formy vzdělávání postižených dětí představují speciální a specializované třídy zřizované při běžných školách. Výhodou těchto tříd je, že zachovávají organizační formy a režim speciální školy, ale představují model, který lépe odpovídá realitě běžné školy a nabízejí postiženým žákům vyšší stupeň integrace, a to integraci skupinovou.

Nejmodernější formu vzdělávání a přípravu na vzdělávání dětí s postižením reprezentuje integrace v běžné škole při zohlednění všech specifických vzdělávacích potřeb konkrétního dítěte. Výuka se uskutečňuje v souladu s individuálním vzdělávacím plánem, který je sestaven ve spolupráci s příslušným odborným pracovištěm – speciálně pedagogickým centrem, učitelem i rodiči žáka.

*„ Škola je zrcadlem společnosti, ve kterém se odráží naše klopýtání na cestě k humanismu a společnosti budované na demokratických principech. Teprve tehdy, až opravdu budeme schopni vzájemně si porozumět, naslouchat jeden druhému a pochopit problémy druhého, až jeden každý z nás bude platnou součástí celku, ve kterém nalezne své místo a uplatnění, budeme moci říci, že jsme na této cestě postoupili kupředu a nebloudíme v onom pomyslném bludném kruhu.“*³³

---

³¹ KAPROVÁ, Z. *Dítě se zdravotním postižením*. Praha: MŠMT 1999, str. 83, 84

³² KAPROVÁ, Z. *Dítě se zdravotním postižením*. Praha: MŠMT 1999, str. 84

³³ KAPROVÁ, Z. *Dítě se zdravotním postižením*. Praha: MŠMT 1999, str. 90

VÝCHOVA – nebo též edukace – je cílevědomá, plánovitá a všestranná činnost směřující k přípravě člověka pro jeho společenské úkoly a osobní život.

Výchova je celoživotní působení na procesy lidského učení a socializaci s cílem přeměny člověka po všech stránkách, tedy tělesné i duševní. Výchova je zprostředkování znalostí, dovedností a postojů, které jsou přítomny v dané společnosti a které se pokládají za důležité, předat dalším generacím. Různé koncepce výchovy byly v čase ovlivněny podmínkami sociokulturními a odlišnými koncepcemi chápání člověka.³⁴

Ve vývoji a výchově dítěte hrají hlavní roli rodiče. Tráví s ním nejvíce času, nejlépe znají jeho potřeby, zájmy a mají společné prožitky. Jsou nejdůležitějšími lidmi v jeho životě. Starají se o něj, poskytují mu jistotu a bezpečí, hrají si s ním, chrání ho, a tak mu pomáhají ve vývoji.

Výchova dítěte je velmi náročný proces a někdy se může zdát i nekonečný. Výchova postiženého dítěte je ještě mnohem náročnější, protože si rodiče často musí osvojit zcela nové a neznámé dovednosti.

U sluchově postiženého dítěte je třeba přizpůsobit nebo někdy i zcela změnit navyklý způsob komunikace. Často se stává, že rodiče jsou natolik zaskočeni postižením a novými nároky, kterým by měli dostát, že začnou pochybovat o svých schopnostech vychovávat správně své dítě. V tomto období potřebují pomoc odborníků, emocionální podporu, povzbuzení a také mnoho informací o sluchovém postižení. Musí získat zpět důvěru ve své rodičovské schopnosti a dovednosti a uvědomit si, že pouze oni mají všechny předpoklady nejlépe zvládnout výchovu. Na jejich straně je láska k dítěti, schopnost nejlépe mu porozumět, uspokojovat jeho veškeré potřeby, pomáhat mu a poskytovat pocit bezpečí.

To nedokáže ani ten nejlepší profesionál. Jeho předností jsou zase znalosti a zkušenosti, proto jediným řešením je úzká spolupráce odborníků a rodičů.³⁵

Klademe-li si otázku, jak vychovávat své dítě, pak jediná správná odpověď je: tak jako každé jiné dítě – s láskou, porozuměním a trpělivě. Určité výchovné postupy a zásady se vyplatí udržovat důsledněji, protože vaše možnosti vysvětlovat a objasňovat to, proč se něco smí nebo naopak nesmí, jsou výrazně menší.

---

³⁴ SKALOVÁ, J. *Obecná didaktika*, Praha: UK 2002, str. 16

³⁵ ROUČKOVÁ, J. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením*. Praha: Portál, 2006, str. 21

„Dítě musí mít jasnou představu o chování, které se od něj očekává, a vy ho musíte důsledně vyžadovat.“³⁶

Sluchově postižené děti mají rády stereotypy, to znamená neměnné, opakující se, stále stejné postupy. Za těchto zavedených a osvojených postupů čerpají svoji jistotu. Když vědí, jak se bude situace vyvíjet, dovedou ji předvídat, zbaví se úzkosti a získávají pocit kontroly nad svým životem. Neměnnost jim zaručí, že se nedostanou do komunikačních potíží ani do jiných problémů způsobených neznámou situací.

Nemůžeme praktikovat příliš volnou výchovu téměř bez pravidel a předpokládat, že se jim dítě naučí na základě zkušeností. Schopnost sluchově postiženého dítěte učit se spontánně pozorováním okolí je velmi omezená, a pokud vy sami nestanovíte jasná pravidla, dítě se k nim samo nedopracuje. Rodiče musí vymezit, co znamená vhodné a co nepřijatelné chování. Pravidla by měla být jasná, pro dítě pochopitelná a spravedlivá. Každé dítě potřebuje řád: až se ho naučí respektovat, bude pro něj představovat jistotu a bezpečí.

Role rodičů při výchově je nezastupitelná, zvláště matky. Jsem přesvědčena, že matka musí mít již od nejútlejšího věku dostatečné komunikační nástroje k tomu, aby byla schopna svému dítěti říci: „Mám tě ráda“ a porozumět, když dítě oznamuje: „Potřebuji tě.“

4.2 Charakteristika osob se sluchovým postižením

Každý člověk má svou osobnost, existují však specifické osobnostní rysy, které jsou vlastní jedincům se sluchovým postižením.

Osobnost každého člověka je formována a ovlivňována tím, co zdědí po rodičích, a pak výchovou, vzděláváním a prostředím, ve kterém žije. Nemůžeme říci, že všichni lidé se sluchovým postižením jsou stejní. Každý člověk se sluchovou vadou má jiné vrozené vlohy, charakter, je vychováván v jiném prostředí a jiným způsobem.

Pro rozvoj osobnosti je velmi důležité osvojení si jazyka. Lidé se sluchovým postižením se však vzhledem ke ztrátě sluchu nemohou český jazyk naučit přirozeným způsobem.

Slyšící lidé se naučí český jazyk spontánně, slyší kolem sebe lidi mluvit, slyší ho z rádia či televize. Pokud však člověk neslyší, musí se český jazyk naučit jiným způsobem. Tato

---

³⁶ ROUČKOVÁ, J. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením*. Praha: Portál, 2006, str. 23

komplikace vnímání českého jazyka způsobuje preferenci jiné komunikace, preferenci jazyka, který je vnímán očima – znakový jazyk.

„ Jazyk a řeč má nesmírný vliv na vývoj našeho myšlení, zejména v období, kdy probíhá jejich osvojování (dítě se učí rozumět okolnímu světu a také svému vnitřnímu světu, s rostoucí schopností dítěte používat jazyk roste i jeho schopnost usuzovat rozvíjí se abstraktní myšlení). Pokud dítě nemá možnost osvojit si jazyk ve svém raném dětství, má to ničivé důsledky pro jeho vývoj po celý jeho život, což se nejvíce projeví v dospělosti, kdy takový jedinec není schopen fungovat plně a samostatně v lidské společnosti a velmi tím trpí.“³⁷

Stejně jako u ostatních postižení má vliv na formování osobnosti doba, kdy postižení vzniklo. Člověk, který se s tímto postižením narodil, neví, jaké je to slyšet – neví, co mu má chybět. Ten, kdo v životě slyšel a ohluchl později během svého života, poznal svět zvuků. Svět ticha na něho působí depresivně. Doba vzniku může ovlivnit také výběr komunikačního kódu. Pro osoby od narození neslyšící je efektivnější komunikovat znakovým jazykem. Lidé ohluchlí raději volí mluvený jazyk, naučení znakového jazyka je pro ně náročnější.

U osob se sluchovým postižením je komunikační bariéra tou, která nejvíce ovlivňuje jejich život. Pro porovnání lze uvést, že problémy v komunikaci jsou pro osoby se sluchovým postižením to stejné jako schody pro osoby tělesně postižené.

KOMUNIKAČNÍ BARIÉRY lze chápat jako přepážky v mezilidském dorozumívání. Komunikační bariéry dělíme na bariéry technického rázu, jazyková, psychogenní, informační a legislativní. Například:

- Bariéra technického rázu – pokud osoba nemůže přijmout předávanou informaci, nerozumíte kamarádovi, který mluví přes zvukotěsné okno, stejně tak neslyšící člověk neví, co hlásí rozhlas.
- Bariéra jazyková – je způsobena nedostatečnou znalostí jazyka. Např. pokud neumíte španělský jazyk, nerozumíte, když na vás někdo mluví španělsky, někteří neslyšící lidé mohou mít s porozuměním českého jazyku problémy. Protože český jazyk je pro neslyšící lidi cizí jazyk.
- Bariéra psychogenní (postojová) – je ovlivněna chováním ostatních lidí k lidem se ztrátou sluchu, neznalostí problematiky. Tato bariéra souvisí s předsudky většinové

---

³⁷ PROCHÁZKOVÁ, V., VYSUČEK, P. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, str. 10

společnosti vůči lidem se sluchovým postižením a také s negativními pocity lidí, kteří ztratili sluch.

- Bariéra informační – lidé se sluchovým postižením mají zhoršené podmínky pro získání informací. Pro člověka se sluchovým postižením jsou dostupné pouze ty informace, které vidí.

BARIÉRY PSYCHICKÉ souvisí s osobností člověka se sluchovým postižením, s jejich vnímáním sebe sama a vnímání okolního prostředí. V dobách filozofa Aristotela byli lidé s postižením sluchu vnímáni jako nevzdělatelní a hloupi. I v dobách nedávno minulých se potřeby lidí s tímto postižením nerespektovaly a bylo jim upíráno právo na komunikaci ve znakovém jazyce. V současné době se již informovanost a přístup k těmto lidem zlepšil.

Sluchově postižení mají potřebu komunikovat, řešit své problémy, pocity. Jedná se o přirozenou potřebu. Je-li tato potřeba nějak omezena, mohou se vyskytnout negativní pocity. Když člověk dobře nerozumí, co lidé v jeho okolí říkají, může se cítit odstrčený, neklidný, pociťovat úzkost a chaos.

BARIÉRY SPOLEČENSKÉ – lidé se sluchovým postižením mohou mít problémy v navazování sociálních vztahů v rodině i s lidmi v širším okolí. Problémy jsou způsobeny problémy v komunikaci – rozdílným komunikačním kódem. Pokud si dva lidé nerozumí, je těžké navázat užší vztah. Jedinec, který si s nikým nerozumí, se stahuje do ústraní a izoluje se od okolního světa. Proto vyhledávají společnost lidí, se kterými si rozumí bez problémů – komunitu Neslyšících. Tato společenská bariéra je bourána existencí klubů a spolků, kde se scházejí neslyšící lidé.

Ztráta sluchu ovlivňuje také socializaci a sociální schopnosti lidí se sluchovým postižením. Osvojování norem chování se děje mimovolným učením, napodobováním a vysvětlováním těchto pravidel. Neslyšícím a nedoslýchavým lidem chybí porozumění podstaty pravidel společenského chování, pokud jim nejsou adekvátně vysvětlena. Nemají možnost si tyto normy osvojit bezděčným učením – odposloucháváním chování ostatních lidí. Například dítě se sluchovým postižením neslyší, že se lidé zdraví při setkání, může mlaskat při jídle, protože mlaskavé zvuky při konzumaci jídla neslyší, vstoupí do místnosti bez vyzvání, neboť po zaklepaní neslyší odpověď, zda může vstoupit.

Zvyky a rituály běžného života vytvořené převážně na základě vizuálních vjemů jsou mnohdy odlišné od zvyků života slyšící společnosti. Při kontaktu s dětmi se sluchovým postižením je třeba nejen znát, i respektovat jejich specifické projevy chování ovlivněné

absencí zvukových vjemů, aby v jejich komunikaci nedocházelo k situacím komplikujícím vzájemné porozumění.

Neslyšící bývají mnohdy citliví k nevhodnému chování slyšících, jejich emotivní projevy bývají častou reakcí na opakované nerespektování jejich osobnosti. Často nemají chuť ani sílu slyšícím stále vysvětlovat, jak jim sluchová vada komplikuje život, mnohdy se i ostýchají upozornit, že nerozumí.

*„ Je třeba, aby právě většinová společnost změnila svůj přístup a začala neslyšící a nedoslýchavé lidi považovat za rovnocenné partnery. Neslyšící a nedoslýchavý jednájí pod vlivem svého komplexu méněcennosti a negativních zkušeností. Potřebují podporu ve formě partnerského jednání. “*³⁸

4.3 Pravidla správné komunikace a pomoci

Největším specifikem osob se sluchovým postižením je komunikace. Komunikace ve společnosti slyšících lidí se odehrává hlavně zvukovou formou. Mluvené řeč není plnohodnotným prostředkem komunikace. Některé technické pomůcky mohou pomoci k vnímání mluvené řeči. Obecně nedoslýchaví lidé mají více možností a podpory vnímání mluvené řeči. Lidé neslyšící často volí raději formu komunikace, která není závislá na zvuku, a to znakový jazyk. Znakový jazyk je také zasazen do schématu totální komunikace.

Totální komunikace

*V sobě zahrnuje spojení manuálních a manuálně-orálních prostředků dle komunikačních potřeb a vyjadřovacích a přijímacích schopností účastníků komunikace. Filosofie Totální komunikace se zakládá na ochotě a schopnosti využívat komunikaci v pravém slova smyslu, tedy komunikaci dvoustrannou, kde každá strana respektuje a uznává jazyk druhé strany stejně, jako jejího způsobu vyjadřování.*³⁹

Cíle Totální komunikace dělíme na obecné a základní, mezi něž patří například:

- Dítě má právo a reálnou možnost vyjadřovat se přirozeným způsobem, který rozvíjí jeho jazykovou kompetenci a motivuje jej k další komunikaci.
- Neslyšící dítě má právo si svobodně zvolit způsob komunikace, který mu vyhovuje a to v jakékoliv situaci.

---

³⁸ PROCHÁZKOVÁ, V., VYSUČEK, P. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, str. 9

³⁹ POTMĚŠIL, M. *Úvodní stati k výchově a vzdělávání sluchově postižených.* Praha: Fortuna, 1999, str. 17

- Respektování dvou základních komunikačních potřeb – umění naslouchat a potřeba být vyslyšen.
- Děti mají ve školní třídě zaveden společný jazyk, založený na znakové i mluvené řeči.
- Díky dobrým výsledkům v komunikaci, lze u dítěte úspěšně budovat sebeúctu, pomáhat hledat vlastní identitu, položit již v útlém dětství kvalitní základy k výstavbě osobnosti.⁴⁰

Totální komunikace vyžaduje zařazení sluchových, manuálních a orálních způsobů komunikace s cílem zajistit účinnou komunikaci se sluchově postiženými osobami a mezi nimi vzájemně. Totální komunikace je v současné době spíše filozofií přístupu ke sluchově postiženým než pouhou vyučovací metodou, která má široké uplatnění nejen pro skupiny sluchově postižených, ale v některých ohledech také u všech zdravotně postižených a snad i jako obecně platné principy vztahu pedagoga a dítěte.

K vlastní metodice je třeba poznamenat, že velmi důležitou složkou výchovného komplexního působení směrem k dítěti je podpora rodičů v jejich výchovném snažení.

Obrázek č. VII

Struktura Totální komunikace⁴¹

⁴⁰ POTMĚŠIL, M. *Úvodní stati k výchově a vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Fortuna, 1999, str. 17

⁴¹ POTMĚŠIL, M. *Úvodní stati k výchově a vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Fortuna, 1999, str. 18

Český znakový jazyk

Je přirozený a plnohodnotný jazyk, který používají neslyšící lidé v České republice. Je to souhrn pohybových a mimických, přirozených i konvenčně dohodnutých výrazových prostředků, jejichž podstata spočívá v pohybech a konfiguraci rukou a prstů. Znak je nejmenší jednotkou nesoucí význam. Každý znak je tvořen několika základními prvky, mezi které patří tvar ruky, postavení a pohyb rukou, orientace ruky, kontakt, pozice hlavy, mimika.

Znakový jazyk má vlastní gramatiku, která nevychází z českého jazyka. Znakový jazyk není mezinárodní, existují národní znakové jazyky, např. americký znakový jazyk, rakouský znakový jazyk, existuje mezinárodní znakový systém, využívaný při mezinárodních událostech.

Znakové jazyky jsou známé ve dvou základních formách.

První je vlastní znakový jazyk neslyšících. Je mateřským jazykem neslyšících, má svou vlastní strukturu a syntax odlišnou od mluveného jazyka. V tomto jazyce mají gesta, posunky, znaky funkci mluvených slov. Je to ovšem zvláštní a jedinečný jazykový systém, odlišný od národního jazyka s jeho vlastní gramatikou a idiomy.

Druhou formou znakového jazyka je průvodní znakový jazyk, který je přizpůsoben jazykové struktuře mluveného jazyka. Tyto znakové jazyky používají převážně tlumočníci při oficiálním překladu mluveného projevu.

Součástí komunikace znakovým jazykem je orální řeč, odezírání, prstová abeceda a mimika.

Prstová abeceda

Nazývaná též daktylní abeceda (slovo daktylos pochází z řečtiny a znamená prst), je slovní vizuálně-motorická komunikační forma, při které se užívá různých poloh a postavení prstů k vyjádření hlásek. Prstová abeceda vyjadřuje jednotlivé hlásky polohami a tvarem prstů, z nichž se syntetickým postupem tvoří slova stejně, jako se hlásky spojují do slov v mluvené řeči. Prstová abeceda je základem pro prstovou řeč.⁴²

Prstová abeceda je snadno naučitelná a snadno produkovatelná vizuální řečová forma. V naší prstové abecedě je 27 znaků. K produkci prstové abecedy není zapotřebí ani papíru, ani tužky, lze ji používat kdekoli. Je rychlejší než písmo. Nenarušuje školní práci. Prstová abeceda umožňuje vyjadřovat slovo hlásku po hláске, gramaticky přesně. Usnadňuje vštípení slov do paměti a znovu-vybavení slova. Neslyšící se vyjadřuje prstovou abecedou

---

⁴² KRAHULCOVÁ, B. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 1996, str. 181

sice pomaleji než znakovým jazykem, ale rychleji než písmem. Na druhou stranu znaky prstové abecedy nejsou obecně známy a v komunikaci je dovedou používat pouze sluchově postižené děti, jejich rodiče a profesionálové pro tuto oblast. Prstová abeceda neumožňuje obecně srozumitelné dorozumívání s majoritní společností.

„ Prstová abeceda je velmi zastaralá metoda, která je dnes překonána v důsledku expanze technických pomůcek a v důsledku intenzivní speciálně-pedagogické péče o neslyšící od raného věku. “⁴³

Ukázka prstové abecedy – příloha č. IV

Odezírání

Je schopnost vnímat mluvenou řeč zrakem z pohybů úst osoby, která mluví. Odezírání je velice náročný proces po stránce psychické i fyzické. Porozumět mluvené řeči pouze odezíráním nelze zcela bezchybně.

Při odezírání lze odezírat pouze tempo a rytmus řeči, nelze však odezírat intonaci, sílu, barvu hlasu. Odezírat neumí každý člověk stejně. Pro odezírání musí mít člověk vrozené vlohy. Na základě těchto vloh a znalosti daného jazyka si pak může tuto schopnost zdokonalit. K odezírání je potřeba znalosti českého jazyka, znalost slovní zásoby, gramatiky, také komunikačních zvyklostí. Slova, která jedinec nezná, nelze odezírat. Před zahájením hovoru je vhodné říci osobě, která bude odezírat, o čem se bude mluvit. Znalost tématu napomáhá pochopení informací, které jsou odezírány.

„ Z mluvené řeči je viditelná pouze malá část, asi 30-40%. K úplnému porozumění pak napomáhá využití zbytků sluchu, znalost kontextu a také slovní zásoba odezírajícího. Vždy existuje riziko, že dojde k nedorozumění a omylu. Pak může dojít k situaci, jak se říká „já o voze, ty o koze. “⁴⁴

---

⁴³ KRAHULCOVÁ, B. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 1996, str. 184

⁴⁴ STRNADOVÁ, V. *Hádej, co říkám, aneb Odezírání je nejisté umění*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 1998, str. 132

4.3.1 Pravidla a podmínky pro správnou komunikaci

V komunikaci s osobou se sluchovým postižením je třeba znát zásady, které je třeba dodržovat, aby nám rozuměl. Při jejich dodržování lze částečně zamezit nedorozumění a omylům během hovoru a odstranit některé bariéry v komunikaci.

Tyto obecné zásady se pak uplatňují individuálně v komunikaci s konkrétním člověkem dle jeho potřeb. Při komunikaci s osobou se sluchovým postižením je důležitá trpělivost, vstřícnost, ochota, uvědomit si, že tyto osoby vnímají jazyk zrakem, důležitá je také oboustranná pohoda při komunikaci.

Před začátkem rozhovoru se domluvit na komunikačním kódu s osobou se sluchovým postižením – mluvit, odezírat, písemně nebo používat znakový jazyk. Vzájemná komunikace předpokládá vzájemný respekt, v případě komunikace ve znakovém jazyce respektovat znakový jazyk. Během celého rozhovoru udržujeme oční kontakt. Uvědomit si, že pokud mluvíme a přitom něco ukazujeme, musíme nechat osobě se sluchovým postižením čas na prohlédnutí materiálu. Nelze zrakem vnímat dvě věci najednou v plném soustředění.

Nejčastější chyby v komunikaci a při poskytování pomoci:

- *Přehnaně artikulovat, snažit se křičet neslyšícímu do ucha, v písemném projevu používat složité a dlouhé věty.*
- *Zakrývat si ústa, dávat si ruce před ústa, dávat si propisku do úst, konzumovat jídlo při komunikaci s osobou, která odezírá.*
- *Sklánět hlavu, otáčet se.*
- *Přerušit zrakový kontakt a ukončit rozhovor bez upozornění.*
- *Mluvit nejasně, chaoticky a nesouvisle, takováto promluva je náročná i pro tlumočení do znakového jazyka.*
- *Neustále bez upozornění měnit téma hovoru.*⁴⁵

Vzdělávání pomocí běžně užívaných metod působí těmto dětem značné obtíže. Chceme-li je vzdělávat a tím jim usnadnit orientaci v sociálním prostředí, musíme se pokusit využít při jejich vzdělávání netradičních metod, které naleznou uplatnění zejména při rozvíjení

---

⁴⁵ KULICHOVÁ, R. *Zásady správné komunikace s osobami se sluchovým postižením*. Brno: Unie neslyšících, 2006, str. 85

rozumových schopností, orientačních dovedností a napomohou zlepšit sociální komunikativní dovednosti.

Úzký kontakt a rodinná vazba často umožňují dorozumění i beze slov. S postupujícími lety se rodiče naučí svému dítěti značně rozumět. Podle názorů rodičů mohou i osoby mimo rodinu rozumět těmto dětem stejně dobře, pokud by se ovšem alespoň trochu namáhaly. Tím ovšem zablokují širokou mezilidskou oblast. Komunikace postižených nemluvících dětí stejně jako jejich potřeba sdělování zůstávají podle okolností omezeny na několik málo „zasvěcených“, zatímco již sami učitelé musí spíše hádat, než aby skutečně rozuměli. Okolní prostředí většinou nebere žádné ohledy a uvádí dítě v komunikačních situacích do stresových stavů. Dítě se musí namáhat, a přesto se vyjadřuje ještě nesrozumitelněji než při uvolněných situacích v domácím prostředí. Dítě postižené v celé komunikační oblasti nedostávají často možnost rozhodovat samy za sebe a tím i rozvíjet svoji vůli.

„ I postižené děti si zaslouží mít své místo na slunci a společně se všemi ostatními obyvateli naší planety.“

Susan Fountain

II. PRAKTICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Průzkumné šetření je zaměřené na úroveň komunikačních schopností u sluchově postižených dětí.

5.1 Cíl a metodika práce

Předchozí část bakalářské práce byla věnována teoretickým poznatkům, které mají souvislost s komunikací u sluchově postižených dětí.

Drobný průzkum, realizovaný v této práci, se zaměřuje na zjištění úrovně komunikačních schopností u nastávajících absolventů základní školy pro sluchově postižené v Ivančicích.

Cílem průzkumného šetření je zjistit úroveň komunikace u sluchově postižených dětí, dále jak jsou schopny zvládat základní životní situace.

Z těchto cílů vyplývají i průzkumné otázky:

- 1) Připravují internátní školy děti se sluchovým postižením dobře pro socializaci a komunikaci?
- 2) Komplikuje sluchové postižení možnost komunikace s ostatními dětmi?

Metody průzkumného šetření

V bakalářské práci je v empirické části využita kvalitativní metoda průzkumu, konkrétně řízeného rozhovoru.

ROZHOVOR – je nejužívanější metodou při získání informací. Při rozhovoru se dotazujeme poznávaných osob na informace, které nám mohou pomoci hlouběji poznat jejich osobnost. O druhém člověku získáme tak subjektivní informace, které nemůžeme získat objektivními metodami nebo jinak (vnitřní prožitky, názory, potřeby, motivy, zájmy, průběh dosavadního života...)

5.2 Průzkumné šetření

Objektem průzkumného šetření bylo 10 nastávajících absolventů se sluchovým postižením. Z toho 7 chlapců a 3 dívky. Celkem odpovídali na 20 otázek, které Vám nyní představím:

- 1) Kolik je Ti let?
- 2) Máš sourozence?
- 3) Jakého druhu je Tvé postižení?
- 4) Z jaké rodiny pocházíš? (úplná, rodiče jsou rozvedeni)
- 5) Má někdo v Tvé rodině stejné postižení jako Ty?
- 6) Od kolika let jsi na této škole (ZŠ, MŠ a Dětský domov Ivančice)
- 7) Jaký druh komunikace používáš? (odezírání, znaková řeč...)
- 8) Využíváš v komunikaci s ostatními i písemný projev?
- 9) Jak se dorozumíváš s ostatními dětmi bez postižení?
- 10) Pobýváš na internátě, který je součástí školy nebo denně dojíždíš domů?
- 11) Co se Ti na škole líbí?
- 12) Co se Ti nelíbí?
- 13) Co bys chtěl/a mít na škole ke Tvé spokojenosti?
- 14) Kde se setkáváš s ostatními dětmi bez postižení?
- 15) Jsi schopen/a se sám/a dorozumět např. v obchodě, u lékaře, koupit si jízdenku...?
- 16) Máš již představu o Tvém nastávajícím povolání?
- 17) Myslíš si, že Tvé postižení bude nějakým způsobem omezovat Tvoji možnost na perspektivní zaměstnání?
- 18) Dostal/a jsi se někdy do situace, ve které jsi se nedokázal/a dorozumět?
- 19) Víš o možnosti nároku na tlumočnicka při důležitých situacích?
- 20) Myslíš si, že Tě škola dobře komunikačně připravila?

5.3 Vyhodnocení

Ot. 1) Celkový počet respondentů odpovídající na mé otázky byl 10. Z toho jak jsem již uvedla 7 chlapců a 3 dívky ve věku 14, 15, 16 a 17 let.

Ot. 2) Všichni uvedení mají několik sourozenců, u dvou dětí je počet sourozenců 5. Tyto děti s vyšším počtem sourozenců pocházejí ze sociálně slabších rodin, romského původu.

Ot. 3) 80% dětí má středně těžké sluchové postižení, 20% těžké sluchové postižení. 90% dětí nosí sluchadla, 10% má voperovaný kochleární implantát.

Ot. 4) 80% dětí pochází z úplné rodiny (velmi starostlivé, pečující), 20% dětí je z rozvedené rodiny.

Ot. 5) U 60% dětí se v rodině vyskytuje sluchové postižení, buď jej má sourozenec, u jednoho případu rodiče. U 40% se v rodině nevyskytuje sluchové postižení.

Ot. 6) Všichni dotazovaní jsou na škole již přes 10 let, navštěvovali zde již mateřskou školu, jeden chlapec pochází z dětského domova, který je také součástí školy, kde je také již od 3 let.

Ot. 7) Jelikož se na škole preferuje a vyučuje metoda odezírání, všichni respondenti používají mluvenou řeč. K té používají k dovysvětlení daktyl, někdy znak.

Ot. 8) Písemný projev všichni dotazovaní používají v případě počítačů, tedy používáním E-mailů, FCB, Skypu nebo SMS. Jelikož jejich písemný projev není na vysoké úrovni, raději se k němu nepřiklání.

Ot. 9) 80% dětí vypovídalo, že jsou schopny se bez problému s ostatními dětmi bez postižení dorozumět mluvenou řečí, u 20% dětí s těžkým sluchovým postižením dělá komunikace s ostatními dětmi někdy problémy. Využívají gesta, doprovází komunikaci i prstová abeceda.

Ot. 10) 70% dětí pobývá přes týden na internátě, kde jsou spokojeni. Mají velké využití v odpoledních zájmových činnostech. 20% dětí denně dojíždí domů, nemají to daleko, jsou z okolních vesnic. 10% pochází z dětského domova.

Ot. 11) Při položení otázky „Co se Ti na škole líbí“ zněla bezprostřední odpověď dětí „NIC“. Po delším rozhovoru a přemýšlení již byly patrné známky spokojenosti na škole. Nejvíce se jim líbí projektové dny, které jsou zařazovány jednou za měsíc a vztahují se k celoročnímu celoškolskému tematickému projektu. To se potom děti zábavnou formou zapojují do různých činností, podnikají se výlety, soutěží se. Také se jim líbí akce pořádané školou, jako jsou čertovské besídky, Vánoční a prázdninová těšení, Betlém, Karneval, Pálení čarodějnic, Vítání jara... Děti se s oblibou do těchto akcí zapojují. Také

vítají pedagogické porady, kdy se potom všichni internátní a domovské děti sejdou v místnosti zvaná Dvorana a pouští se filmy či pohádky, jsou zproštěny odpoledního vyučování a následného plnění úkolů.

Ot. 12) Na položenou otázku „ Co se Ti na škole nelíbí“ padalo plno odpovědí. Především by děti chtěly vypustit odpolední vyučování. Na škole by v každé třídě měl mít každý počítač, aby nemuseli psát, nestačí jim počítačová učebna, kterou navštěvují pravidelně v rámci výuky, někdy i v odpoledních přípravách do vyučování s tetami vychovatelkami. Přály by si více sportovního využití, především internátní děti. Jelikož jsou již odpoledne skupinky dětí věkově namíchané, starší odmítají s mladšími hrát např. fotbal, florbal... Po večeri již musí zpět na pokoje, mladší mají dříve večerku. Větší by chtěli především v teplých měsících ještě pobývat venku. Jenže chybí pracovní síly, ale to děti nechápou.

Ot. 13) Dětem ke spokojenosti, zvláště internátním, chybí více volnosti, chtěli by především samostatné vycházky. Dětem je pravidelně umožněn jednou týdně nákup v nedalekém supermarketu, chtěly by vícekrát. Také padla zmínka o možnosti více mužů na škole. Na škole je jen jeden pan školník, děti by přivítaly mužské zastoupení mezi učiteli či vychovateli.

Ot. 14) Na otázku, kde se setkáváš s ostatními dětmi bez postižení, odpověděli, že všude. Nakonec otázku více specifikovali. S dětmi bez sluchového postižení se setkávají nejen ve škole, ale také na různých akcích pořádané školou, jako jsou sportovní závody, počítačové soutěže, výtvarné soutěže. Nejvíce však v klubech, kam chodí po příjezdu domů z internátu, na hřištích, někteří dokonce i na letních táborech, dovolených.

Ot. 15) 80% dětí je schopno se bez problému dorozumět, zvládají nákupy, koupí jízdenky, u doktora nemají problém komunikovat. Při různých návštěvách pořádaných školou, především pak v odpoledních činnostech internátu, jako jsou návštěvy v knihovně, ve speciálních obchodech, jsou žáci schopni si připravit na dotyčné osoby otázky, reprodukovat je a zapisovat si odpovědi. U 20% dětí dělá komunikace problémy, špatně rozumí např. paní prodavače při sdělení u pokladny, kolik platí, musí se podívat na účtenku. Také jim dělá problém koupě jízdenky na vlak, kde většinou bývá zábrana v podobě plexiskla, které jim znemožňuje komunikaci, převážně odezíráni.

Ot. 16) a ot. 17) Tyto otázky se týkají budoucího povolání. 90% dětí již má představu o svém budoucím povolání, jde především o obory učební - kuchař, číšník, cukrářka, švadlena, dva respondenti si vybrali informační technologii, jeden gymnázium, kde následně by rád medicínu. 10% ještě představu nemá. Všichni jsou přesvědčení, že je jejich postižení nebude nijak omezovat v možnosti na perspektivní zaměstnání. V dnešní době je dle dětí plno nabídek pro jedince s handicapem. Dle oborů, které si vybraly jako budoucí povolání, není problém se plně věnovat práci, aniž by je jakkoli limitovalo postižení.

Ot. 18) 80% dětí se zatím vždy dokázalo dorozumět v různých situacích, zatím prý nenastala taková situace, kde by komunikace selhala. U 20% dětí taková situace již nastala. V jednom případě se chlapec nedokázal dorozumět v obchodě, kdy šel reklamovat vadné boty. Nedokázal popsat vadu a paní prodavačka nebyla moc komunikativní a vstřícná, ochotná jakkoli pomoci. Vyřešil to tak, že vzal boty, šel domů, druhý den šla reklamovat boty maminka. V druhém případě šlo o případ, kdy náhodný chodec potřeboval vysvětlit cestu a dotyčný nebyl schopen správně komunikačně formulovat věty a navigovat ho. Nakonec situaci vyřešil tak, že na lístek napsal, že je sluchově postižený. Chodec s díky odešel. Také se všichni dotázaní shodli, že v případě používání telefonů raději volí formu SMS, než volání.

Ot. 19) Zde je 100% shoda. Všichni respondenti ví o nároku na tlumočnicka. Znají spolek Centrum zprostředkování tlumočnicků neslyšícím, který nabízí tlumočnické služby. Ví, že například, až půjdou k přijímacím zkouškám, můžou požádat o tlumočnicka. Znají nárok při využití služeb např. při uzavření sňatku, při rozvodu, při pohřbu, na úřadech, na různých soutěžích, při návštěvě koncertu, divadelního představení, návštěvě lékaře, při nehodě...

Ot. 20) Při položení poslední otázky, zda si myslí, že je škola dobře komunikačně připravila, shodně všichni odpověděli, že „ANO“. Zvládají komunikaci ve škole, doma, s okolím, vesměs nemají žádné komunikační problémy, jen na některé maličkosti. Ale prý s komunikací má problém někdy každý, i bez postižení. S tím nešlo jinak než souhlasit. Je pravdou, že každý z nás se dostal do situace, kdy buď komunikace z různých důvodů vážla, nebo jsme např. nedokázali správně odpovědět.

Po dokončení rozhovoru s dětmi se sluchovým postižením jsem měla rozporuplné pocity. Na jednu stranu jsem byla ráda, jak děti zvládají soužití s tímto postižením, který zaslouží samozřejmě obdiv, na druhou stranu mi přišlo, že život berou s nadsázkou, nepřipouští si žádné problémy, nepřikládají jim žádnou váhu. Děti mají vysoké sebevědomí, které jim dle mého názoru znemožňuje zdravý pohled na život a reálné uvažování. Očekávají, že život jim přinese jen dobré. Někteří mají zkreslené, někdy až naivní, představy o budoucnosti, zvláště ty ze sociálně slabých rodin. Především i díky rodičům, když jsou někdy přehnaně starostliví, děti mnohdy až příliš ochraňují, zametají jim cestičku. Kolikrát si rodiče ani neuvědomí, že jejich dítě, byť s postižením, je daleko schopnější, než si dokážou připustit. Cílem průzkumného šetření bylo zjistit úroveň komunikačních schopností dětí se sluchovým postižením, zda internátní školy děti připravují dobře pro socializaci, komunikaci, zda komplikuje sluchové postižení možnost komunikace s ostatními dětmi. Z rozhovorů je patrné, že děti jsou dobře komunikačně připraveny do života, zvládají základní životní situace, jako jsou návštěvy lékaře, nákupy...s ostatními dětmi bez postižení komunikují bez problémů. Díky různým akcím pořádaných školou, jsou děti dobře socializovány. Bez problémů navštěvují různé kroužky, soutěže, komunikují mluvenou řečí, byť pomaleji, ale není důležité, jak komunikují, ale hlavně že komunikují, že komunikace je funkční. Neboť to je nejdůležitější cíl pro život u sluchově postižených dětí, a to navazovat komunikaci.

ZÁVĚR

U sluchově postiženého dítěte se především nejvíce zaměřujeme na vybudování fungující komunikace. Je třeba si uvědomit, že dítě potřebuje ještě něco víc. Musí se naučit nezávislosti, musí získat schopnost samostatně se rozhodovat, rozumně si vybírat z nabízených možností a nést za své rozhodnutí odpovědnost. To pochopitelně nepřijde samo od sebe. Dítě se musí v této dovednosti cvičit a potřebuje při tom hodně podpory, povzbuzování.

Hlavní zásadou při výchově sluchově postiženého dítěte je přirozený přístup. Takové pojetí respektuje individuální potřeby dítěte a od rodičů vyžaduje, aby byli pozorní a vnímaví k veškerým projevům svého dítěte, dokázali na ně správně zareagovat, a tak rozvíjeli jeho řeč při každodenních činnostech. K rozvoji řeči je nezbytné využívat každodenní situace, v nichž dochází k přirozené komunikaci dítěte a rodičů.

Cílem práce bylo popsat sociální komunikaci se sluchově postiženými dětmi, úroveň komunikačních schopností u dětí se sluchovým postižením.

Ve své práci jsem představila kompenzační pomůcky, přiblížila různé formy komunikace se sluchově postiženými dětmi. Z mého pohledu není důležité, zda je komunikace vedena slovem, nebo znakem, hlavní je, aby to byla komunikace funkční, aby přinášela uspokojení z toho, že se domluví, že si rozumějí. Právě vzájemné porozumění má zásadní význam pro aktivní zvládnutí každého jazyka.

RESUMÉ

Bakalářská práce je zaměřena na komunikaci dětí se sluchovým postižením.

Ve čtyřech kapitolách postupně podávám informace o obecné komunikaci, vymezuji pojem verbální a neverbální komunikace, popsala jsem rozdělení, příčiny, druhy sluchových vad, přiblížila komunikační pomůcky pro sluchově postižené děti.

Následně jsem popsala metody a druhy integrace, představila činnost Speciálně pedagogického centra a další profese, jež mají zásadní význam pro integraci jedince. Zmínila jsem se o činnosti školy, kde pracuji, a o činnosti internátu. Nastínila jsem školní vzdělávací program, projekt „Figurky“, který výrazně ovlivňuje a pomáhá dětem při vzdělávání.

Zmapovala jsem pravidla správné komunikace se sluchově postiženými dětmi, charakterizovala osoby se sluchovým postižením.

V poslední, tedy praktické části bakalářské práce jsem provedla kvalitativní výzkum v podobě rozhovoru a dospěla k cílům této práce. Těmi bylo zhodnocení úrovně komunikačních schopností dětí se sluchovým postižením.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ZÁKON č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon), včetně pozdějších změn.

VYHLÁŠKA č. 73/2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí a žáků a studentů mimořádně nadaných.

VYHLÁŠKA č. 399/1991, novela 127/1997, o speciálních školách a speciálních mateřských školách.

VYHLÁŠKA č. 108/2005 o školských výchovných a ubytovacích zařízeních a školských účelových zařízeních.

BARTOŇOVÁ, M., VÍTKOVÁ, M. *Vzdělávání žáků se speciálně vzdělávacími potřebami II*. Brno: Paido, 2008. ISBN 978-80-7315-170-6.

BÜRRLI, A. *Internacionální tendence a perspektivy ve speciální pedagogice*. Brno: PdF MU, 1997.

DINKMEYER, D. *Efektivní výchova krok za krokem*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-85282-92-5.

HAVLÍK, R. *Sluchadlová propedeutika*. Brno: Národní centrum ošetrovatelství a nelékařských zdravotnických oborů, 2007. ISBN 978-80-7013-458-0.

JANOTOVÁ, N. *Kapitoly o integraci sluchově postižených dětí*. Praha: Septima, 1996. ISBN 80-85801-87-7.

JUZL, M. *Základy pedagogiky*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010.

KAPROVÁ, Z. *Dítě se zdravotním postižením*. Praha: MŠMT 1999.

KARNSOVÁ, M. *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Praha: Portál, 1995.

KRAHULCOVÁ, B. *Komunikace sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0329-2.

KRAHULCOVÁ, B. *Komplexní komunikační systémy těžce sluchově postižených*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-239-7.

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.

KUBOVÁ, L. *Alternativní komunikace*. Praha: Tech-Market, 1996. ISBN 80-902134-1-3.

KULICHOVÁ, R. *Zásady správné komunikace s osobami se sluchovým postižením*. Brno: Unie neslyšících, 2006.

KVĚTOŇOVÁ-ŠVECOVÁ, L. (ed.). *Edukace dětí se speciálními potřebami v raném věku a předškolním věku*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-063-8.

KYRIACOU, CH. *Klíčové dovednosti učitele*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-022-7.

LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-038-7.

MATĚJČEK, Z. *Po dobrém, nebo po zlém?* Praha: Portál, 1995.

MICHALÍK, J. *Školská integrace dětí s postižením*. Olomouc: Universita Palackého, 2000. ISBN 80-7067-981-6.

MÍKOVÁ, I. *Figurková školička, příručka pro učitele a instruktory*. Figurka o.p.s., 2010.

MÜHLPACHR, P. *Speciální pedagogika*. Brno: Institut mezioborových studií, 2010.

POTMĚŠIL, M. *Úvodní stati k výchově a vzdělávání sluchově postižených*. Praha: Fortuna, 1999. ISBN 80-7168-715-4.

POUL, J. *Dítě s vadou sluchu, Jeho včasná výchova v rodině*. Svaz sluchově postižených v ČR: Gong-Press, 1992.

PROCHÁZKOVÁ, V., VYSUČEK, P. *Jak komunikovat s neslyšícím klientem?* Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. ISBN 78-80-86991-18-4.

PRUCHA, J. *Přehled pedagogiky*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-399-4.

PŘINOSILOVÁ, D. *Diagnostika ve speciální pedagogice*. Praha: Paido, 2007. ISBN 978-80-7315-157-7.

ROUČKOVÁ, J. *Cvičení a hry pro děti se sluchovým postižením*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-158-1.

SKALOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: Univerzita Karlova, 2002.

STRNADOVÁ, V. *Hádej, co říkám, aneb Odezírání je nejisté umění*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR, 1998. ISBN 80-85047-17-9.

VÍTKOVÁ, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika*. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-51-6.

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/integrace-inkluze-a-rizika-ve-vzdelavani> (2011-12-10)

URL: <http://www.kompone.cz>. – KOMPONE – katalog kompenzačních a komunikačních pomůcek

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

WHO	Světová zdravotnická organizace
Db	Decibely
OECD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
SPC	Speciálně pedagogické centrum
MŠ	Mateřská škola
ZŠ	Základní škola
DD	Dětský domov

SEZNAM OBRÁZKŮ

OBRÁZEK I. - *Základní mimoslovní způsoby sdělování*, str. 15

OBRÁZEK II. - *Ukázka piktogramů*, str. 17

OBRÁZEK III. - *Sluchový orgán ucho*, st. 20

OBRÁZEK IV. - *Ukázka sluchadla*, str. 21

OBRÁZEK V. - *Kochleární implantát*, str. 22

OBRÁZEK VI. - *Indukční smyčka*, str. 23

OBRÁZEK VII. - *Struktura Totální komunikace*, str. 46

SEZNAM TABULEK

TABULKA I. – *Pravidelná činnost zařazovaná v režimu dne*, str. 31

TABULKA II. – *Stanovení cílů v příležitostné činnosti*, str. 32

SEZNAM PŘÍLOH

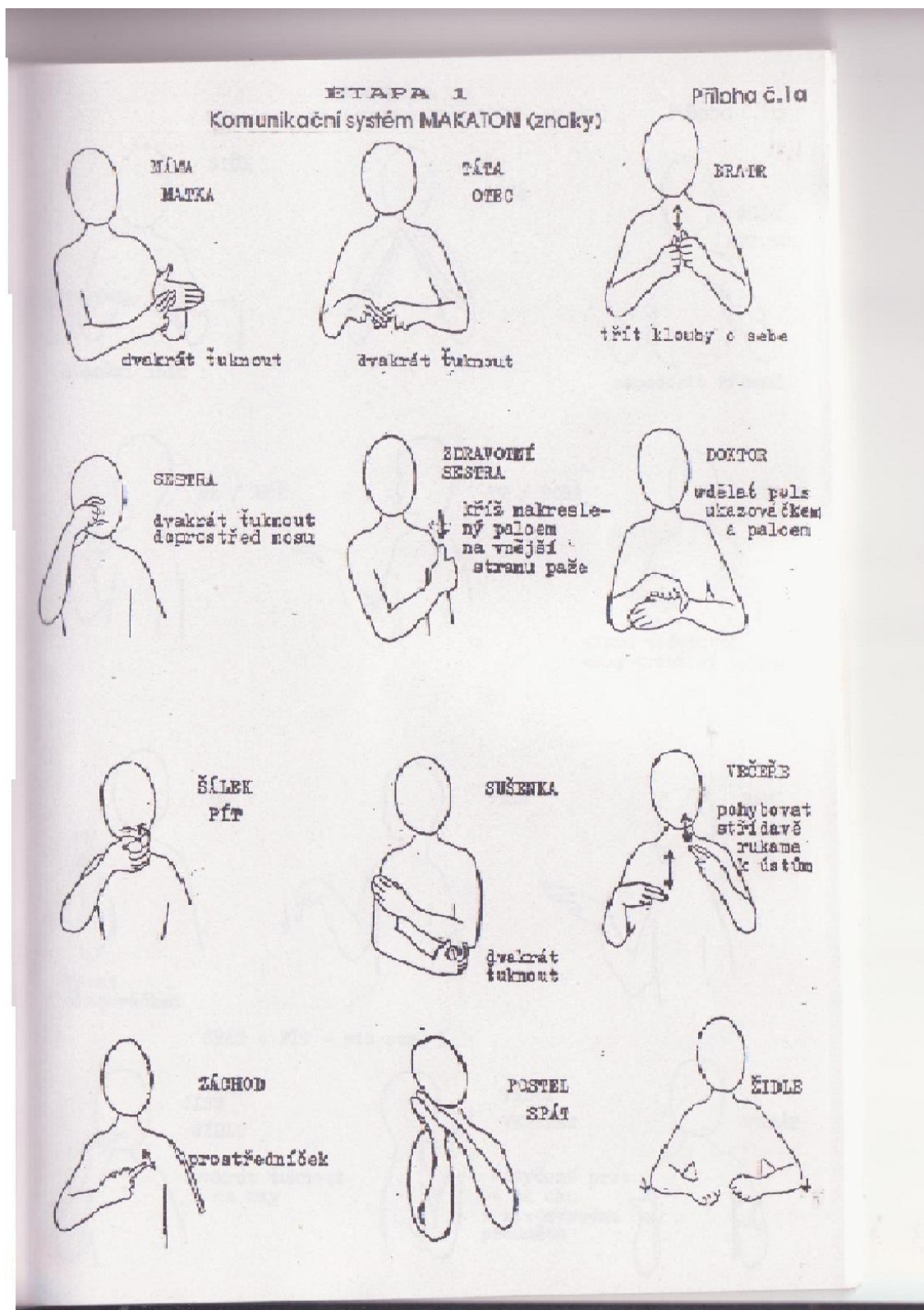
PŘÍLOHA I. – *komunikační systém Makaton*

PŘÍLOHA II. – *čtvrtletní plán projektu Figurky*

PŘÍLOHA III. – *ukázka psaní deníku*

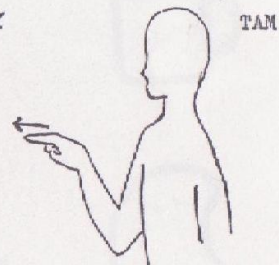
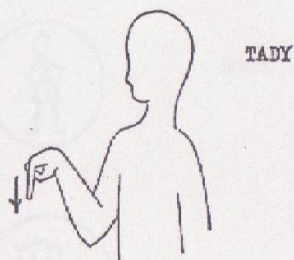
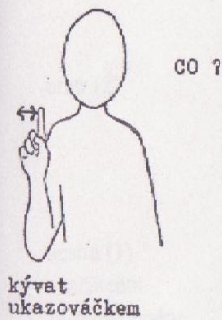
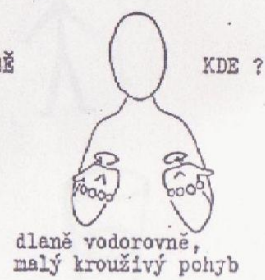
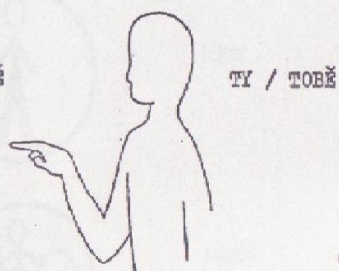
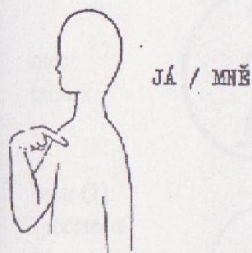
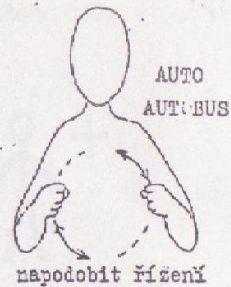
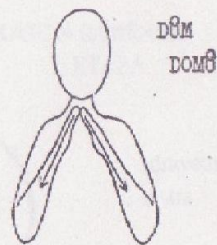
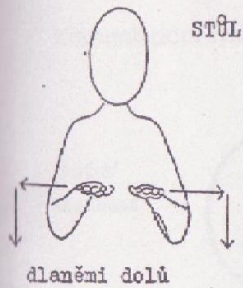
PŘÍLOHA IV. – *prstová abeceda*

PŘÍLOHA P I: KOMUNIKAČNÍ SYSTÉM MAKATON

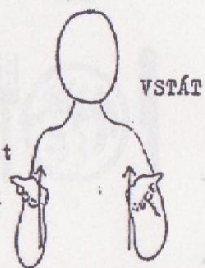
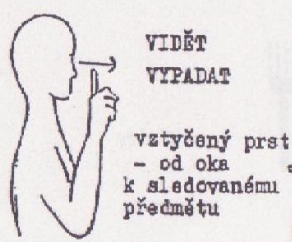

ETAPA 1
Komunikační systém MAKATON (znaky)

Příloha č. 1b

SPÁT + PÍT - viz str. 5

PŘÍLOHA P II: ČTVRTLETNÍ PLÁN PROJEKTU FIGURKY

FIGURKY 2011/2012

Koně

LÉTO

Cíle:

- Důkladně se připravit na závěrečný školní výlet nejlépe *na místo, kde potkáme koně*
- Navštívit místo, kde se chovají koně nebo chovatele koní (tetu Božku Svobodovou)
- Vyzkoušet si jízdu na koni
- Dozvědět se o koních, co nejvíce
- Usušit na školní zahradě seno a darovat ho chovateli koní
- Připravit hravé vystoupení na „Zahradní slavnost 2012“

Matematika:

1. Při praktických činnostech – zejména turistice či práci s mapou pracovat s jednotkami délky, času a rychlosti.

Možné činnosti:

- Výlety a vycházky (příprava, realizace) za koňmi
- Country tancování
- Pozorování růstu trávy, poznávání trav, sušení trávy - výzkum
- Pozorování koní
- Vaření v přírodě včetně rozdělávání ohně
- Třídní výlet – příprava a realizace

Celoškolní akce:

- **Westernový den** – nácvik country tanců, hry s lasem, házení s polenem, řezání pilou, uzlování, výroba westernových doplňků z kůže, vaření v přírodě ....
- **Závod „koňských spřežení“** – veselý závod dvojic v terénním běhu na školní zahradě
- **Společné sušení sena** na školní zahradě
- **Společný výlet** dětí, rodičů a pedagogů do Šiklova mlýna – za koňmi

PŘÍLOHA P III: UKÁZKA PSANÍ DENÍKU

Velikonoční vyzdobení

Dnes je čtvrtek 14. března 2013. Venku je zamračeno a kima. Ve škole jsme se učili český jazyk, matematiku, pracoval, tělocvik. Na oběd jsme měli polévku a koláč. Oběd mi chutnal. Odpoledne jsme moc pracovali na lekcioví. Pak jsem si hráli hry s Bárou. Vařily jsme v huncích. Potom jsem si psala deník. Nakonec jsme šli na internet. Mně se líbila vařit v huncích.!!

PŘÍLOHA P IV: PRSTOVÁ ABECEDA

